



**UNIVERSITATEA BABES-BOLYAI
ȘCOALA DOCTORALĂ STUDII DE POPULAȚIE ȘI
ISTORIA MINORITĂȚILOR**



REZUMAT TEZĂ DE DOCTORAT

Relaționări etnice prin muzică în zona de est a Moldovei.

Aportul comunităților de romi la promovarea patrimoniului etnografic prin muzica de fanfară.

Drd. Roman Cristinel-Constantin

Coordonator științific: CS I dr. Tudor SĂLĂGEAN

Cluj-Napoca 2025

CUPRINS

Introducere.....	1
Capitolul I - Metodologia cercetării	6
1.2. Obiectivele cercetării:	11
1.3 Terminologie specifică fenomenului cercetat	12
Capitolul II - Istoria romilor	22
2.1. Migrarea elementelor rome în Europa	22
2.1.1. Origini lingvistice și locul în societatea medievală a proto-romilor	23
2.1.2 Migrația spre Europa a grupurilor cu specific rom	25
2.1.3 Proto-romii la porțile Europei.....	27
2.1.4 Localizarea din punct de vedere genetic pentru strămoșii romilor europeni	33
2.1.5 Romii în spațiul european sec.XIII-XIV	38
2.2.Apariția romilor în spațiul românesc	41
2.2.1 Formarea și apariția Țării Moldova.....	44
2.2.2 Primele mențiuni despre romi în Moldova	47
2.2.3. Robia sau sclavia romilor din Țara Moldovei	50
2.2.4. Categori de robi în Moldova.....	55
2.2.5 Meseriile romilor din Moldova secolelor XV-XIX	62
2.3. Tranziția de la robie la emancipare.....	73
2.3.1. Țăranii români și romii în Țările Române	74
2.3.2.Constrângeri impuse romilor din Transilvania secolului al XVIII-lea	81
2.3.3. Căpătuiala romilor în Țările Române.....	83
2.4. Dezrobirea și abolirea sclaviei romilor	91
2.4.1 Dezrobirea în Bucovina.....	93
2.4.2. Dezrobirea romilor din Țara Moldovei și Țara Românească	95
2.5. Emanciparea romilor	104
2.5.1.Viața romilor după desființarea robiei	104
2.5.2. Romii și proprietatea în contextul prevederilor din Legea Rurală 1864 ..	106
2.5.3. Primele forme de organizare modernă ale romilor în perioada interbelică	110
2.5.4. Situația numerică a romilor din spațiul românesc până la deportarea în Transnistria	120
CAPITOLUL III - Muzica un element etnografic	128
3.1. Informații despre fenomenul muzical în viața comunităților umane.....	129

3.1.1. Forme de manifestare muzicală în comunitățile umane în perioada secolelor XIV-XVIII	131
3.2. Muzica în patrimoniul etnografic moldav.....	135
3.3. Instrumente muzicale.....	140
3.3.1. Instrumente cordofone/cu coarde prezente în spațiul românesc	142
3.3.2. Instrumente aerofone/de suflat prezente în spațiul românesc	144
3.3.3. Instrumente membrafone/de percuție prezente în spațiul românesc	145
3.3.4. Instrumentele de fanfară din alamă	146
3.4. Sincretismul cultural și muzica de fanfară.....	150
3.4.1. Influența orientală-meterhaneaua.....	154
3.4.2. Influențe muzicale apusene.....	163
3.4.3. Influență autohtonă-muzica lăutărească	170
3.4.4. Apariția muzicilor militare românești în secolul al XIX-lea	182
3.4.5. Concluzii.....	191
Capitolul IV-Comunitățile de romi și muzica de fanfară	196
4.1. Referințe bibliografice despre această temă.....	198
4.2. Comunități de fanfaragii în estul României	202
4.3. Informații despre comunitățile de romi și muzica de fanfară până în 1945	205
4.4. Ipoteze ale apariției muzicii de fanfară în comunitățile rome	212
Capitolul V-Muzica în folclorul comunităților rome	217
5.1. Rolul bandelor de muzicanți fanfaragii în viața comunității.....	222
5.2. Studiul de caz, fanfarele populare și încurajarea acestora în România din perioada regimului comunist	227
5.2.1. Context istoric al fanfarei din Cozmești până în anul 1949.	229
5.2.2. Atestarea documentară a fanfarelor din Cozmești.	230
5.2.3. Componenta și organizarea fanfarelor în județul Fălciu în anul 1949.	234
5.2.4. Dispariția factorului etnic din discursul politic, social și cultural.	239
5.3. Comunitatea romă, rolul în promovarea muzicii tradiționale etnografice românești	241
5.3.1. Sunete din două lumi: Rivalitatea muzicală. Vinilul care a făcut istorie în 1961 și festivalul Dijon 1981.....	244
5.4. Identitate, muzică și recunoaștere: formații rome la festivalurile culturii populare.....	255
Capitolul VI-Raportarea membrilor comunității rome la fenomenul muzicii de fanfară.....	263
6.1. Aspecte privitoare la apartenența etnică versus prejudecăți sociale.....	264
6.2. Elemente filogenetice și transmiterea muzicii de fanfară în comunități.....	281
6.2.1. Învățarea orală și informală.	281

6.2.2. Identificarea stilului muzical local	285
6.2.3. Termeni vernaculari:	287
6.2.4. Migrație, angajare industrială și reinventare culturală a fanfarelor rome în perioada comunistă.....	289
6.2.4. Sărbătoarea identității muzicale „Paștile țiganilor”	292
6.2.5. Stil muzical și repertoriu.....	293
6.2.6. Specificități ale activității muzicale	296
6.3. Fanfarele comunităților rome din Moldova: o analiză comparativă între sursele arhivistice și datele observației participative.....	299
6.4. Fanfara ca motor social și cultural în satele Moldovei	309
6.5. Concluziile care se desprind.....	310
Capitolul VII- Concluzii și interpretări	314
BIBLIOGRAFIE.....	329
ANEXE	362

Introducere

Lucrarea de față are un caracter exploratoriu și urmărește, printr-o abordare istorică, etnografică și socioculturală, să continue demersuri inițiate de către Viorel Cosma, Teodor T.Burada, Tiberiu Alexandru, Ghizela Sulițeanu, Speranța Rădulescu, Dan Răvaru, Constantin Brăteanu, Lucian Valeriu Lefter, Ioan Frigură, Cezar Botez, Oana Burcea, Dumitru Șerban, Mădălin Văleanu, Pavel Delion, pentru a reliefa, contribuția muzicii de fanfară, practică în comunitățile de romi din estul României, în special din județele Iași, Vaslui și Galați, la constituirea și conservarea patrimoniului cultural imaterial românesc.

Demersul științific este, înainte de toate, un act de recuperare identitară și culturală, izvorât dintr-o motivație profund personală. Într-un context în care generațiile mai tinere se îndepărtează de tradițiile moștenite, iar cercetările academice sunt mai puțin axate pe aceste forme de expresie minoritare, misiunea acestei lucrări este de a aduce în prim-plan o muzică profund ancorată în realitatea comunitară și în memoria colectivă.

Citatul lui Cicero „A nu ști ce s-a întâmplat înainte de a te fi născut, este ca și când ai fi neconținut prunc” nu este doar o introducere retorică, ci reflectă esența unei cercetări care își propune să reconecteze trecutul cu prezentul și să valorifice experiențele vii ale celor care au trăit, transmis și păstrat această muzică.

Relevanța temei este justificată de caracterul unic al muzicii de fanfară rome, care, deși este omniprezentă în multe momente festive sau ritualice ale vieții românești, de la nunți, botezuri și înmormântări, până la sărbători publice, nu a beneficiat de o cercetare sistematică care să-i recunoască rolul în formarea unei identități sonore proprii comunităților de romi, dar și a culturii muzicale românești în ansamblu. Această muzică, păstrată și transmisă pe cale orală, a fost mult timp privită marginal, în ciuda faptului că a funcționat ca liant social și a contribuit la formarea unui stil interpretativ distinct.

Această cercetare are un caracter exploratoriu și restitativ, nu propune o analiză muzicologică, ci o reevaluare a rolului social și cultural al fanfarelor lăutărești în cadrul patrimoniului românesc. Originalitatea lucrării rezidă în modul integrat de abordare a fenomenului, care combină analiza arhivistică, documentarea istorică, cercetarea pe teren, interviurile nestructurate și observația neparticipativă. Lucrarea beneficiază de perspectiva unică a cercetătorului–practician, care nu doar studiază fenomenul, ci îl trăiește, îl cunoaște din interior

și îl transmite mai departe. În acest sens, demersul îndeplinește și o funcție de salvagardare culturală, devenind o formă de conservare activă a memoriei muzicale a comunităților studiate.

Cercetarea este structurată în patru părți și cuprinde șapte capitole:

- **PARTEA I:** Fundamente teoretice și istorice
- **PARTEA II:** Muzica și influențele culturale în Moldova.
- **PARTEA III:** Nașterea și dezvoltarea muzicii de fanfară rome.
- **PARTEA IV:** Percepții actuale și perspective de viitor

Capitolul I - Metodologia cercetării

În acest capitol al lucrării sunt conturate fundamentele metodologice ale demersului științific privind contribuția muzicii de fanfară din comunitățile de romi la patrimoniul cultural imaterial românesc. Acest capitol propune o interpretare a unor surse istorice mai puțin accesate în cercetarea tradițională, concentrându-se pe regiunile județelor Iași, Vaslui și Galați, unde lăutarii fanfaragii au susținut un tip particular de muzică profană, integrată organic în viața cotidiană.

Metodologia aplicată este una de natură calitativă și interdisciplinară, utilizând observația participativă, interviuri nestructurate și o analiză riguroasă a surselor primare și secundare. Au fost accesate documente de arhivă, relatări istorice, jurnale, interviuri cu membri ai comunităților, precum și presa vremii. Aceste metode au fost completate de instrumente precum analiza comparativă, metoda inductivă și deductivă, adaptate unui cadru interpretativ modern inspirat din curente istoriografice recente (Noua Istorie, școala Annales). Cercetarea îmbină perspective din istoriografie, etnografie, folcloristică, sociologie și muzicologie, pentru a reda complexitatea relațiilor dintre romi și populația majoritară, mediate prin muzica de fanfară.

Scopul cercetării este acela de a demonstra că muzica de fanfară a fost și rămâne un mecanism de coeziune și expresie culturală pentru romi, contribuind activ la conservarea și transmiterea valorilor tradiționale în Moldova.

Obiectivele cercetării:

- 1.Documentarea istorică a prezenței și evoluției comunităților de romi în Moldova, cu accent pe perioada robiei, emancipării și interbelicului.
- 2.Identificarea influențelor culturale (militare, orientale, occidentale și lăutărești) care au modelat muzica de fanfară romă.

3. Analiza modului în care muzica de fanfară a fost adaptată și personalizată în comunitățile rome, devenind o formă de expresie identitară și socială.
4. Investigarea rolului fanfarei în evenimentele sociale, rituale și agricole din viața satelor moldovenești.
5. Valorificarea mărturiilor orale și a interviurilor, pentru a reconstrui dinamica culturale ale acestor formații în perioada ante și postbelică.
6. Evaluarea impactului social și simbolic al muzicii de fanfară asupra relațiilor interetnice și asupra recunoașterii culturale a comunităților de romi.

Sursele primare provin din arhive naționale și locale, inclusiv documente încărcate de semnificații precum bugete locale, liste de contribuabili, rapoarte culturale sau înregistrări audio-video ale formațiilor de fanfară.

Sursele secundare și terțiare (lucrări academice, articole, enciclopedii, bibliografii digitale) au oferit un cadru contextual larg pentru interpretare.

Cercetarea s-a bazat pe interviuri directe cu lăutari vârstnici și specialiști, completate cu audierea altor interviuri istorice. Această abordare a oferit o privire din interior asupra practicilor muzicale și a dinamicii transgeneraționale. Metodologia comparativă a permis identificarea evoluțiilor fanfarelor în comunități diferite și pe paliere istorice distincte, formulând ipoteze despre influența muzicii militare, mimetismul cultural, monopolul sonor al satelor și declinul actual al fenomenului.

Limitările cercetării sunt legate de accesul dificil la unele arhive și lipsa unor surse scrise complete. Cu toate acestea, lucrarea se bazează pe o fundamentare solidă, având în vedere standardele metodologice actuale și contribuie la completarea unei lacune importante din istoria muzicală a comunităților rome din estul României.

Această cercetare nu reprezintă doar o explorare academică, ci și o restituire simbolică a unei moșteniri culturale neglijate, dar profund valoroase. Alegerea metodei istorico-etnografice, susținută de o implicare directă în comunitățile studiate, reflectă angajamentul față de o memorie colectivă în pericol de uitare. Miza lucrării este, astfel, una dublă: pe de o parte, recuperarea unui patrimoniu muzical imaterial cu rădăcini profunde în identitatea romă și românească; pe de altă parte, contribuția la reconfigurarea discursului istoric despre minorități, printr-o perspectivă umanistă și incluzivă. Într-o societate marcată adesea de stereotipuri și marginalizare, această

cercetare propune un mod de a privi și valoriza cultura romă prin recunoaștere legitimă, sprijinită de dovezi și rigoare științifică.

Capitolul II - Istoria romilor

Capitolul II oferă o sinteză a originilor, migrației și poziționării romilor în contextul istoric european. Plecând de la ipoteza originii indiene, romii sunt asociați cu clasele sociale inferioare ale sistemului de caste hindus, în special cu grupul paria. Migrațiile lor, cauzate de conflicte, invazii și presiuni sociale, au dus la răspândirea acestora în Asia, Africa de Nord și Europa. Studiile lingvistice din secolele XVIII–XIX, inclusiv cele ale lui Grellmann, Kogălniceanu și Dimitrie Dan, au confirmat legătura dintre limba romani și dialectele nord-indiene. Studiile genetice confirmă originea romilor europeni în nord-vestul Indiei, cu influențe ulterioare din Orientul Mijlociu, Caucaz și Balcani. ADN-ul reflectă o moștenire mixtă, asociată cu migrarea și căsătoriile endogame. Populațiile nomade din Persia, identificate prin meserii precum muzicanți și fierari, susțin traseul migrației romilor spre Europa. Prezența romilor în Europa nu este clar documentată, dar analogiile cu grupuri nomade susțin ipoteza migrației lor care va sta la baza apariției romilor în spațiul românesc. După formarea Țării Moldova în secolul al XIV-lea și odată cu consolidarea statului, apar și mențiunile documentare din 1414, când sunt menționați „Țigăneștii” ca cnezi. Începând cu secolul al XV-lea romii sunt menționați ca și meșteșugari ceea ce determină un interes crescut evidențiat prin numeroasele menționări despre comerțul cu romi aflați în starea de robie până în secolul al XIX-lea.

Tabel 2.1. Meseriile practicate de romi conform mențiunilor documentare¹.

Nr. Crt.	Denumirea meseriei	Secolul în care sunt menționate
1.	sitar	XV
2.	lăutar, sechiraș, zlătar, socaci, cizmar, lăcătar, cojocar domnitor/veoievod	XVI
3.	fierar, calpuzin, căldărar, cuhar, cobzar, cioban, ciobotar, lăcătuș, teslarul	XVII
4.	vizitiu, echipe de curățenie închiriate, sate de meseriași-ciurari, bucătar, masalagiu	XVIII
	Lingurar, cojocar, mamă substitutivă, comercianți, croitori, pitari, zidari, bărbieri, curălar,	XIX

Sursa: Lucrările și articolele care abordează meseriile romilor.

¹ Tabelul a fost realizat conform cronologiei care redă perioada când apar mențiuni ale meseriilor în familiile romilor.

Chiar dacă nu toți robii au fost cuprinși în categoria plătitorilor de taxe, în capitala Moldovei, 6% din taxele colectate de la meșterii cuprindeau și romii ieșeni. Având în vedere că realizarea bugetului presupunea mărirea taxelor, meșteșugurile practicate de romi dar și de țăranul român erau folosite și într-un mod nedeclarat fapt care nu poate fi controlat sau impozitat.

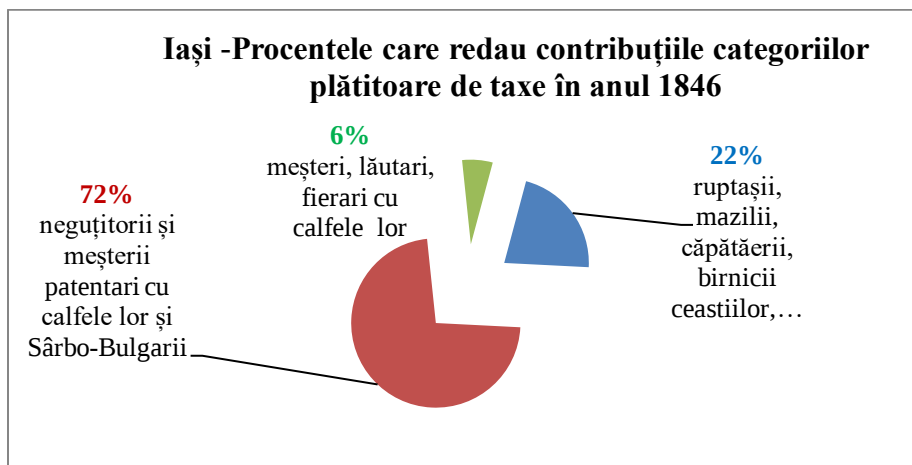


Fig.2.2. Participarea în procente a romilor, contribuabili, din Iași la bugetul țării.

Procentul va deveni mai consistent după anul 1856 când putem vorbi despre dezrobirea și emanciparea romilor proveniți din toate categoriile de robi.

Dezrobirea romilor a fost un proces lent, influențat de ideile iluministe și reformele europene. A început în Bucovina la sfârșitul secolului XVIII și a continuat în Moldova și Țara Românească, în secolul XIX, sub influența ideilor iluministe și a presiunilor sociale. Tineri intelectuali ca Mihail Kogălniceanu și Eufrosin Poteca au militat pentru egalitate și abolirea robiei, susținuți de reforme precum Regulamentele Organice. Procesul a fost etapizat: mai întâi au fost eliberați robii statului, apoi cei mănăstirești și în final cei particulari, cu despăgubiri pentru foștii stăpâni. În 1855 (Moldova) și 1856 (Țara Românească), robia a fost oficial abolită, iar romii au devenit cetățeni liberi. În urma dezrobirii, romii, prin practicarea meșteșugurilor tradiționale, au contribuit la viața rurală alături de țăranii români, dar au fost nevoiți adesea să migreze spre orașe din cauza lipsei accesului la agricultură. La sat, lipsa terenurilor și a uneltelor i-a făcut vulnerabili, fiind deseori marginalizați sau alungați de pe pământurile lucrate, în contextul reorganizărilor sociale de după desființarea privilegiilor boierești.

Legea Rurală din 1864, influențată de Convenția de la Paris, a urmărit împrăștierea clăcașilor, dar aplicarea sa a fost limitată în cazul romilor. Deși incluși în rândul birnicilor și clăcașilor, romii au fost adesea excluși de la împrăștiere din cauza prejudecăților, lipsei de

mijloace agricole și opoziției moșierilor. Mulți au primit doar loturi de casă sau au fost nevoiți să încheie înțelegeri directe cu proprietarii. Situația romilor împroprietăriți a fost adesea precară, iar unii și-au înstrăinat terenurile. În final, doar un procent redus (aprox. 7%) din romii emancipați au beneficiat efectiv de reformă.

Organizarea modernă a romilor în perioada interbelică s-a conturat în contextul democratizării României, dar integrarea lor a rămas marginală. Deși unii romi au reușit să se afirme social, imaginea colectivă era marcată de stereotipuri. Titlurile simbolice (juzi, bulibașă, rege) au fost folosite pentru recunoaștere publică, iar structurile tradiționale s-au transformat întreptat în organizații moderne. Accesul la educație a favorizat apariția unor lideri romi care au fondat organizații precum Uniunea Generală a Romilor sau Junimea Muzicală. Acestea urmăreau alfabetizarea, conservarea culturii rome, sprijin social și reprezentare juridică. Perioada interbelică consemnează divergențe între reprezentanții de marcă ai mișcării romilor care nu au mai colaborat din motive politice și religioase, conflicte în interiorul mișcării romilor și episoade tragice precum deportările din Transnistria.

La nivel internațional, Congresul Mondial al Romilor din 1971 a consfințit identitatea romilor ca popor transnațional, adoptând simboluri comune. Pe plan intern, Nicolae Gheorghe a relansat mișcarea romilor în perioada comunistă, promovând educația, drepturile omului și identitatea etnică, culminând cu înființarea ROMANI CRISS din 1993. Această perioadă a fost caracterizată de eforturi de emancipare prin cultură, educație și organizare politico-socială, cu momente de progres. Aceste demersuri au pus bazele afirmării identitare moderne a romilor în spațiul românesc. Capitolul subliniază cum lipsa unei „țări proprii” și condiția socială marginală au influențat imaginea și statutul istoric al romilor în societatea europeană medievală.

CAPITOLUL III - Muzica un element etnografic

Capitolul susține o cercetare complexă și interdisciplinară asupra identității romilor, integrând date istorice, sociale și muzicale. Studiarea muzicii instrumentale ca element etnografic este complexă, fiind parte a patrimoniului cultural imaterial. Muzica este analizată istoric și etnografic, ca formă de expresie colectivă și individuală, legată de ritualuri, obiceiuri și identitate. De la Herodot și Strabon până la Dimitrie Cantemir, se evidențiază funcțiile cognitive, spirituale și comunicative ale muzicii. În viața comunităților tradiționale, aceasta însoțea rituri de trecere (naștere, nuntă, moarte), fiind prezentă atât în spații rurale cât și la curțile domnești. În

perioada medievală și modernă, influențele religioase au separat muzica bisericească de cea laică, iar trubadurii și lăutarii au devenit purtători ai tradiției muzicale.

În secolele XIV-XVIII, muzica în spațiul românesc evoluează lent, fiind influențată de contactele cu alte popoare. Lăutarii romi, menționați în documente din secolul al XVI-lea, devin esențiali în transmiterea folclorului muzical. Ceremoniile domnești, precum nunta Ruxandrei, fiica lui Vasile Lupu, reflectă prezența multiculturală prin muzici turcești, cazace, moldovenești, rome. Secolul XIX aduce occidentalizarea vieții culturale, consemnând dezvoltarea muzicii de salon, apariția fanfarelor și a artiștilor profesioniști dar și afirmarea lăutarilor de prestigiu (ex. Barbu Lăutarul), care susțin spiritul național și transmit moștenirea muzicală populară.

Rolul muzicii în conturarea identității culturale a Moldovei, pune accent pe tradițiile și obiceiurile transmise prin forme muzicale orale. Muzica a fost o formă esențială de comunicare și expresie spirituală, prezentă atât în mediul rural cât și la curtea domnească. Repertoriul muzical moldovenesc include balade, doine, colinde și hore, interpretate vocal și instrumental, cu rol în ritualuri de trecere (nuntă, înmormântare), sărbători și ceremonii. Lăutarii au avut un rol central în păstrarea și transmiterea muzicii tradiționale, care a cunoscut contactul cu alte culturi (turci, polonezi, greci, francezi, italieni etc.) ceea ce a dus la un sincretism muzical specific Moldovei. Astfel, muzica moldovenească s-a consolidat ca parte a patrimoniului cultural imaterial românesc, integrând influențe multiple, dar păstrându-și specificul local.

Analiza evoluției muzicii de fanfară (formație instrumentală) în contextul sincretismului cultural, pornește de la influențele bizantine, otomane și occidentale în ritualuri și ceremonii de curte. După căderea Constantinopolului (1453) și în contextul dominației otomane și fanariote, muzica militară (simbol de putere și statut) și de ceremonie capătă un rol central la curțile domnești, influențată de formațiile orientale (meterhaneaua) și occidentale

Meterhaneaua forma muzicală orientală a fost integrată temporar în cultura românească sub influența otomană, cu impact asupra evoluției muzicii de fanfară și asupra sincretismului cultural local. Această formă de influență culturală a Imperiului Otoman în perioada fanariotă. reprezintă o formație de suflători și percuționiști, simbol al puterii și fastului otoman, era oferită domnitorilor români ca dar oficial al sultanului, marcând supunerea față de Poartă și fiind folosită în ceremonii, ritualuri, parade și primiri oficiale. Prezentă zilnic la curtea domnească, meterhaneaua avea un repertoriu specific: marșuri, rugăciuni, cântece populare turcești, toate executate într-un stil sonor impunător, uneori perceput de occidentali ca zgomotos sau

discordant. Acest model sonor a influențat și muzicile militare europene din secolele XVII–XIX, fiind imitat în Franța, Rusia și Austria, sub forma așa-numitei „Turcomanii”. În spațiul românesc, muzica turcească a coexistat cu cea locală, fiind uneori adaptată pentru curțile boierilor sau în alaiuri domnești în care se regăseau și formațiile de lăutari. Desființarea meterhanelei de la curtea domnească românească și în Imperiul Otoman în 1826, are loc în favoarea muzicii militare europene.

Muzica occidental(apuseană) în spațiul românesc, își face simțită prezența începând cu secolul al XVII-lea, pe fondul scăderii influenței otomane și al deschiderii către Europa Centrală și de Vest. Muzica apuseană, caracterizată prin modernizarea instrumentelor, profesionalizarea artiștilor și stiluri armonizate, a pătruns treptat în societatea românească, mai întâi la curțile princiare și nobiliare, apoi în mediul urban. Fenomenul a fost favorizat de ocupațiile ruse și austriece, de organizarea de baluri și concerte, dar și de înființarea de școli și conservatoare în centre precum Iași și București. Dansuri precum polca, valsul și mazurca, dar și repertorii de muzică de salon devin parte a vieții culturale românești. Curțile domnești au început să angajeze muzicieni străini (italieni, germani, francezi), iar boierii și burghezia și-au educat copiii în spirit european. În paralel, muzicanții romi au adoptat și adaptat repertoriul apusean, contribuind la formarea muzicilor autohtone la inițiative particulare. Acest proces de europenizare muzicală culminează în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când România dezvoltă o tradiție muzicală academică, iar influențele occidentale devin dominante în cultura urbană.

Muzica lăutarească(autohtonă) are un rol esențial în formarea identității sonore românești. Lăutarii, în special de etnie romă, au fost principalii interpreți ai muzicii laice, transmițători ai folclorului și creatori de repertorii adaptate diverselor contexte sociale: de la curțile domnești la târguri și petreceri populare. Inițial robi sau dependenți, lăutarii și-au câștigat treptat un statut profesional, fiind organizați în tarafuri. Au preluat influențe din Orient, Apus și folclorul local, adaptând instrumentarul tradițional (cobza, scripca, nai) și integrând elemente moderne (țambal, chitară, braci). În secolele XVI–XVIII, lăutarii sunt atestați în documente ca interpreți la curțile domnești și în societatea urbană, iar în secolul al XIX-lea, emanciparea lor culturală culminează prin participarea la viața publică (cafenele, grădini, teatre) și prin recunoașterea unor figuri precum Barbu Lăutaru. Lăutarii au fost esențiali în transmiterea tradiției muzicale orale, dar și în dezvoltarea unui repertoriu viu, adaptabil, care a stat la baza muzicii populare moderne și a contribuit la conturarea patrimoniului imaterial românesc.

Muzica militară românească apare în secolul al XIX-lea în spațiul românesc reprezentată de o formă occidentalizată de expresie artistică, structurată în formații de fanfară. Primele fanfare militare au fost înființate în 1830 la Iași și în 1832 la București, sub influența Regulamentelor Organice și a modelelor europene și au inclus instrumente moderne de suflat și percuție. Fanfarele militare au jucat un rol esențial în ceremonialuri oficiale, parade și manifestări sociale, contribuind la europenizarea culturii românești și la consolidarea identității naționale. Instrumentiștii, au fost instruiți după metode apusene, iar repertoriul lor includea marșuri, valsuri și lucrări orchestrale. Extinderea acestor formații la nivel regional (Roman, Piatra Neamț, Galați) a dus la apariția fanfarei în spațiul public, devenind un element important al vieții publice și culturale românești. Sub conducerea muzicienilor străini și apoi autohtoni, fanfarele au început să susțină ceremonii oficiale, banchete, festivități școlare, promenadă și momente funerare. Această muzică a pătruns inițial în Transilvania și s-a răspândit în Moldova și Țara Românească, unde a început să înglobeze și melodii populare românești, contribuind la formarea unei identități culturale naționale. Octavian Lazăr Cosma considera această dezvoltare „victoria muzicii naționale moderne”². Astfel, fanfara militară a devenit un important vector de modernizare culturală și socială în România secolului al XIX-lea.

Capitolul IV-Comunitățile de romi și muzica de fanfară

Capitolul surprinde apariția muzicii de fanfară în comunitățile de romi determinată de factori istorici, politici și culturali majori ai secolului al XIX-lea, precum: modernizarea statelor europene, emanciparea romilor (desființarea robiei), dezvoltarea muzicii militare și influențele culturale occidentale. După 1856, lăutarii romi s-au adaptat noilor contexte socio-culturale, implicându-se în teatrul ambulant și în viața muzicală publică. Fanfara militară a devenit un model pentru ansamblurile civile, inclusiv cele rome, în special după Războiul de Independență. Recruții romi inițiați în muzica militară și muzicienii gagiști au contribuit la formarea fanfarelor locale, care au devenit instrumente de integrare socială și afirmare culturală. Acest proces a fost însoțit de o adaptare treptată a repertoriului și formelor muzicale la nevoile și realitățile comunităților rome din Moldova. Într-un stat rural și multietnic, cu dificultăți în educație și infrastructură, fanfarele militare au cuprins și instrumentiști romi înrolați în armata română,

² Octavian Lazăr Cosma, *Hronicul muzicii românești 1784-1823*, volumul II, București, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, 1974, p.168.

Formațiile de fanfară, devenind prezente frecvente la evenimente politice și comunitare, în special în satele din Iași și Vaslui.

Localități precum Cozmești, Zece Prăjini, Fâstâci, Valea Mare și Toflea păstrează tradiția muzicală, fiind locuite de romi lăutari. Apariția muzicii de fanfară în comunitățile rome din Moldova este rezultatul unei interacțiuni complexe între influențele militare, sociale și culturale. Cercetătorii și specialiștii confirmă că fanfarele militare austro-ungare și otomane au influențat puternic tradiția instrumentală a romilor, introducând instrumentele de alamă în repertoriul acestora. După înrolarea în armata română, mulți romi cu talent muzical au fost repartizați în muzicile militare. Acolo, au dobândit cunoștințe avansate de interpretare și notație muzicală, pe care le-au transferat ulterior în comunitățile lor, fondând fanfare civile. Exemple precum Lazăr Jișu (Vrancea), Iancu Bîzgă (Cozmești), sau membrii comunității din Valea Mare, ilustrează acest traseu: de la armată la fanfara satului.

Documentele și mărturiile orale arată că această tradiție muzicală s-a transmis intergenerațional, modelând o identitate culturală distinctă. Astfel, fanfara devine nu doar o formă de divertisment, ci un element esențial de coeziune și afirmare etnică în comunitățile de romi moldovenești.

Capitolul V-Muzica în folclorul comunităților rome

Capitolul prezintă muzica în folclorul comunităților rome, analizată din perspectiva identității culturale și a folclorului, fiind subliniat rolul definitoriu al fanfarei ca formă de expresie și coeziune socială. Fanfarele rome, dezvoltate în urma contactului cu muzica militară și occidentală, preiau repertorii populare și le adaptează într-un stil propriu, fără a genera o „muzică țigănească” distinctă, ci o muzică a comunității. Instrumentele de alamă devin astfel o punte între tradiție și modernitate, iar repertoriile abordate sunt influențate de surse externe (radio, muzica populară difuzată) și de cerințele publicului local.

Documentele de arhivă reflectă pentru perioada de după 1930, existența unui efort susținut din partea autorităților statului de a activa mecanisme de construcție identitară. Acestea se concretizau prin utilizarea strategică a presei și a propagandei, care funcționau ca principalele canale de transmitere a mesajelor ideologice și naționale. Pe lângă acestea, un rol important l-au avut manifestările publice de tip festiv – parade, defilări, congrese și adunări organizate de partidele politice – care contribuiau la consolidarea sentimentului de apartenență națională și la legitimarea puterii în fața populației demarat încă din perioada interbelică. După 23 august 1944,

România a intrat sub influența directă a Uniunii Sovietice, ceea ce a dus la o restructurare forțată a instituțiilor de stat. Acest proces, desfășurat între 1944 și 1948, a însemnat printre multe altele și epurarea elementelor considerate nesigure și deportarea romilor în Transnistria între 1942 și 1944, o decizie luată de regimul antonescian sub acuzația că aceștia ar reprezenta un pericol social. Revenirea acestor romi în comunitățile lor după 1944 s-a produs într-un climat de schimbare radicală, dar în care prejudecățile și excluziunea socială au persistat. În ciuda retoricii egalitariste a regimului comunist, realitatea marginalizării romilor a continuat sub alte forme, inclusiv prin ignorarea specificului lor cultural în politicile oficiale, ceea ce a determinat ca membrii comunităților de romi să se adapteze la normele existente și la noile situații politice și culturale.

În estul Moldovei regiunile Iași, Vaslui, Galați, fanfarele încep să se contureze ca un element distinctiv al vieții culturale comunitare înainte de 1949. Relatările interlocutorilor surprind atmosfera epocii, punând accent pe profilul arhetipal al țăranului român și subliniind influența semnificativă exercitată de instituțiile militare, armata și școlile militare, în formarea competențelor muzicale ale localnicilor. Cu toate acestea, se remarcă absența unei referințe explicite la sursa inițială a însușirii meseriei de muzicant de către membrii comunității, în special în contextul deceniilor 1920–1930, când aceștia activau în cadrul unor formațiuni organizate de tip fanfară, cunoscute în epocă sub denumirea de bande de muzicanți.

Informațiile arhivistice anterioare instaurării regimului comunist privind activitatea muzicală din sate precum Cozmești, sunt evidențiate prin documente oficiale care consemnează, prezența muzicanților Iancu Bâzgă și Gheorghe Leahu, înregistrați în anul 1926 în registrele de plată ale gărzii comunale. În această ordine de idei evenimentele politice au reprezentat un mod de promovare pentru aceste formații care erau formate înainte de al doilea război mondial, serviciile lor fiind solicitate pentru asigurarea muzicii de la diferite adunări publice, congrese de partide politice, la sărbători naționale, prin contopirea mai multor formații (40-50 de muzicanți).

Atestarea documentară a fanfarelor din satele aferente cercetării ne parvin din surse ca relatările localnicilor, din mențiunile documentare și ziarele aferente acelor vremuri

Popularizarea socialismului sovietic în rândul maselor populare se realiza prin activități care presupuneau participarea la activitățile partidului, prin măsuri pentru intensificarea activității culturale prin organizarea de spectacole artistice locale susținute de membrii comunității, promovarea muzicii progresiste și a celei de inspirație rusească, precum și colectarea

folclorului local specific fiecărei comunități. Analiza situației culturale din județul Fălciu, în anul 1949, evidențiază existența unei activități artistice intense, desfășurate printr-un număr considerabil de formații corale, instrumentale și de dans, între care se remarcă și formațiile de fanfară, organizate pe domenii care reflectau structura culturală atât în mediul urban, cât și în cel rural. Instituțiile competente, la nivel local și central, întocmeau periodic rapoarte de monitorizare a implementării planului de muncă stabilit la începutul anului, contribuind astfel la responsabilizarea actorilor culturali și la creșterea calității reprezentațiilor artistice.

Tabel. 5.1. Situația formațiilor de la nivelul județului Fălciu în ianuarie 1949³.

Nr crt.	Tip formație	Formații care activau la nivelul județului Fălciu în anul 1949	Jud. Fălciu	Total
1.	Cor	Cor sindicale	2	75
		Coruri ale căminelor culturale de la oraș	2	
		Coruri ale căminelor culturale de la sate	71	
		Coruri diverse	1	
2.	Fanfara	Fanfare sindicale	1	30
		Fanfare țărănești	23	
		Fanfare diverse	6	
3.	Orchestre	Orchestre sindicale	1	4
		Orchestre țărănești	-	
		Orchestre simfonice	-	
		Orchestre diverse	3	
4.	Echipe dans	Echipe de dans la sat	7	50
		Echipe de dans la oraș	43	

Sursa: Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale.

Evoluția repertoriilor acestor formații instrumentale este influențată de apariția stațiilor de radio amplificare și muzica progresistă promovată la căminele culturale în rândul comunităților.

Componența, organizarea fanfarelor populare și modul lor de organizare sunt evidențiate, în zona aferentă cercetării, într-o statistică realizată în ianuarie 1949 la nivelul județului Fălciu.

³ Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, Fond 784, d.110/1949, f.8.

Situația este rezultatul acțiunilor incluse în planul de muncă al anului, care prevedea identificarea și înregistrarea formațiilor artistice din fiecare sat. La nivelul județului Fălciu statistica evidenția prezența formațiilor de fanfară organizate 8 formații în localitatea Cozmești, 5 formații în localitatea Crețești, 3 formații în localitatea Hoceni, 4 formații în localitatea Dolhești-Petriș, câte o formație în localitățile Gugești, Tg. Fălciu, Răducăneni, Corni Albești, 6 formații în localitatea Huși⁴. Aceste formații localizate cu precădere în mediul rural erau înregistrate cu numele liderului de formație și numărul de membrii din formație care varia de la șase până la 15 membrii fără să fie menționat factorul etnic predominant în diferite comunități. Localnicii menționau despre existența unor muzicanți, care ofereau cursuri de educație muzicală instrumentală în comunitate dar și utilizarea muzicii ca instrument de comunicare politică, fiind integrată strategic în evenimentele electorale. Începând cu 1956, evenimentele muzicale au fost supuse impozitării, iar plata taxelor pe meserie a devenit obligatorie.

Liderii fanfarelor încheiau contracte adesea informal, iar taxele nu erau percepute ca o povară. Activitatea artistică era văzută ca parte din viața comunitară și contribuia atât la identitatea locală, cât și la veniturile statului. După cel de-al Doilea Război Mondial, identitatea etnică a romilor muzicieni s-a diluat în discursul oficial, în contextul epurărilor etnice și al presiunilor asimilatoare. În comunitățile de fanfariști, etnia era rareori recunoscută explicit, iar apartenența la etnia romă era adesea estompată sau negată, inclusiv din motive de protecție socială. În satul Cozmești, de exemplu, lăutarii erau percepuți ca „țigani” datorită ocupației muzicale, chiar dacă nu cunoșteau limba romani. În același timp, comunități rome care păstrau limba și tradiția muzicală nu erau identificate oficial ca romi.

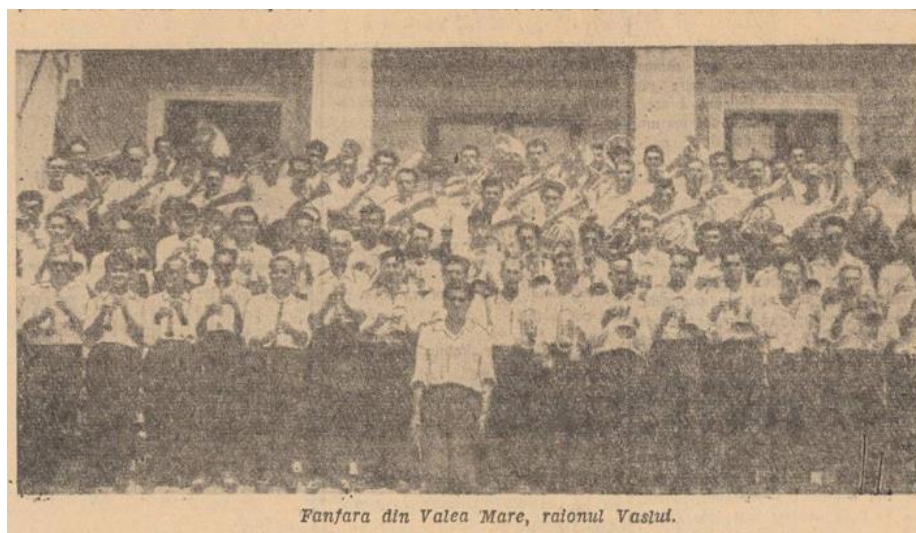
Fanfarele din mediul rural, se remarcă prin calitate interpretativă, prin repertorii culese și transmise oral și identitatea etnică estompată în discursul oficial, care promova o cultură uniformizată, lipsită de referințe etnice explicite. Unele dintre cele mai importante momente pentru evoluția muzicii de fanfară în comunitățile exponențiale ale genului muzical sunt fazele finale pe țară a concursurilor care agrenau formațiile de amatori în cadrul cărora aceste formații câștigau marile premii în urma confruntărilor muzicale. Momentele sunt evidențiate prin apariția primului vinil cu muzică de fanfară lăutărească, colaborări cu personalități ale muzicii din județele Iași și Vaslui.

⁴ Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, Fond 784, d.112/1949, f.23.



Imag.5.1.Fanfara din Cozmești, anul 1961 - Concursul formațiilor artistice de amatori de la orașe și sate⁵.

Fanfara din Cozmești/Iași a fost sprijinită de instrumentiști locali cunoscători ai notației muzicale și profesorul universitar, muzicolog Constatin Constantinescu. Fanfara de la Valea Mare/Vaslui în care predomină elemental etnic rom, a fost organizată și pregătită, pentru astfel de concursuri de instrumentiști locali cunoscători ai notației muzicale (unii proveniți tot din Cozmești /Iași) și de dirijorii Crețu de la Iași și Bălan Nicolae de la Vaslui.



Imag.5.2.Fanfara de la Valea Mare 1963 concursul de la Iași⁶.

Totuși etnicitatea fanfaragiilor din satul Valea Mare nu va cunoaște decât o conștientizare și un alt nivel de respect atât în rândul populației autohtone care își chema lăutarii cu fanfara să cânte la secerișul câmpului, iar autoritățile să acorde credit deplin muzicii de fanfară care la numeroase concursuri muzicale remarcându-se și la Festivalul de Fanfare din județul Vaslui,

⁵ Fotografia aflată în arhiva proprie, după ce mi-a fost înmănată de către domnul Mădălin Văleanu care a primit-o de la regretatul Lionea Bâzgă.

⁶ Flacăra Iașului, 11 august 1963, p.2. nr.5266.

organizat începând cu anul 1971⁷, în anul 1981 la Cântarea României, cu 82 de instrumentiști ⁸, care acompaniază în premieră un cor sub bagheta profesorului Bălan⁹. Contribuția și perseverența domnului Bălan este remarcată de către Pavel Delion, care menționează succesele repetate al fanfarei la faza finală pe țară „Cântarea României” la edițiile din 1983, 1985, 1987, 1989¹⁰. Odată cu instaurarea regimului comunist, muzicienii romi specializați în fanfară au migrat masiv din sate spre orașele industriale din Moldova, unde întreprinderile organizau fanfare pentru promovarea culturii muncitorești. Integrați în structuri culturale oficiale, acești fanfaragii au beneficiat de locuințe și locuri de muncă stabile, devenind o categorie socială privilegiată. Totuși, migrația a dus la declinul unor tradiții locale de fanfară în zonele rurale.

Festivalurile regimului, precum „Cântarea României”, au oferit cadrul de validare artistică, dar în limitele impuse de ideologia oficială. Fanfarele sindicale, compuse adesea din muzicieni romi, au devenit instrumente de propagandă, contribuind la promovarea tradițiilor într-un mod controlat de stat. Un obiectiv important al acestor competiții muzicale, era includerea tuturor categoriilor sociale și etnice în viața culturală, prin oferirea de contexte pentru exprimare artistică. Festivalurile aveau și un rol de socializare și afirmare colectivă, promovând coeziunea comunitară. Din punct de vedere ideologic, ele impuneau un repertoriu artistic centrat pe muncă, patriotism și valorificarea controlată a tradițiilor locale.

Capitolul VI-Raportarea membrilor comunității rome la fenomenul muzicii de fanfară

Comunitățile de romi s-au format istoric în jurul unor activități specifice, precum muzica, dezvoltând relații sociale și culturale stabile în mediile rurale. Muzica de fanfară a devenit nu doar o ocupație, ci un element definitoriu al identității sociale și culturale pentru mulți romi din Moldova (județele Iași, Vaslui, Galați). Aceștia s-au integrat în viața comunităților locale prin participare la activități agricole, politice și culturale, formând comunități organice axate pe tradiția muzicală. Identitatea etnică a romilor muzicieni este însă adesea definită din exterior, prin stereotipuri, ceea ce duce la o vizibilitate ambivalentă: apreciere artistică, dar stigmatizare socială. Populația de etnie romă cunoaște o evoluție numerică descrescătoare la nivel declarativ în perioada 1930-1966 dar treptat această atitudine se schimbă și va determina o creștere cu

⁷ Vremea Nouă, 9 august 1972, p.2.

⁸ Informator Nicolae Bălan, născut în anul 1935, în satul Mitoc, județul Vaslui.

⁹ Flacăra Iașului, 9 iulie 1981, p.12., nr.28.

¹⁰ Pavel Delion, *op.cit.*, p.8.

aproximativ 84% în anul 1977, chiar dacă procesul de românizare a determinat renunțarea la autoidentificarea ca etnic.

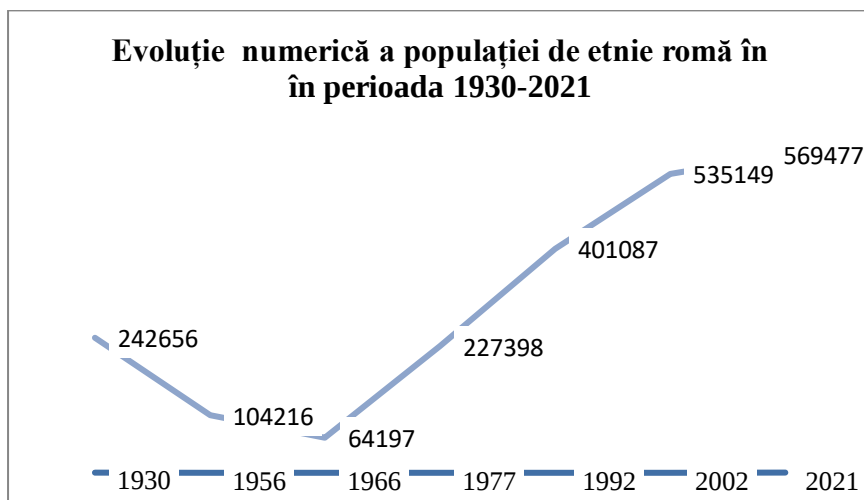


Fig.6.1.Evoluția numerică a romilor din România¹¹.

Sabin Manuilă semnala în anul 1937 faptul că recensământul romilor din anul 1930 a fost realizat în contextul semnificației termenului „țigăni” aspect care a determinat în rândul romilor auto identificare ca români, în contextul în care aceștia doreau să scape de etichetare¹².

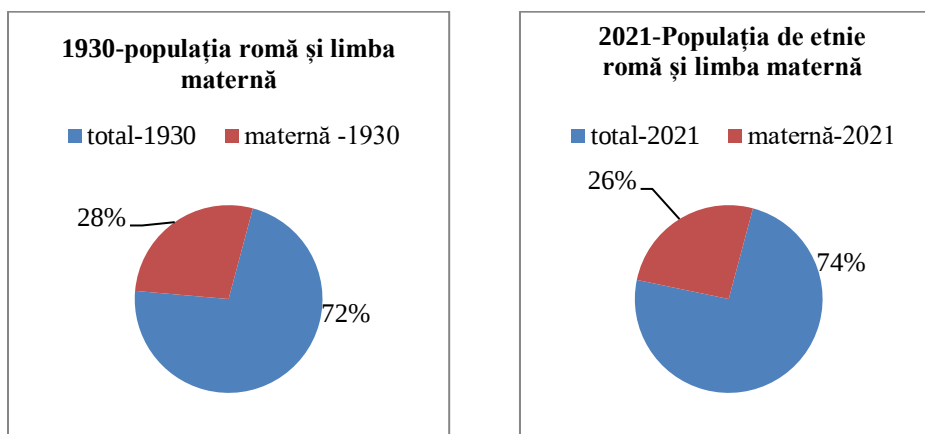


Fig.6.2.Populația romă și limba maternă-1930¹³ Fig.6.4.Populația romă și limba maternă-2021¹⁴.

În unele cazuri, lăutarii au fost etichetați ca „țigani” doar pe baza ocupației muzicale, iar în altele, identitatea etnică a fost diluată de dorința de integrare, într-un proces de „renunțare” la

¹¹ <https://insse.ro/cms/files/RPL2002INS/vol4/tabele/t1.pdf> accesat la data de 20 septembrie 2024. În cadrul acestor date nu sunt trecuți romii din Basarabia.

¹² Sabin Manuilă, D.C.Geoergescu, *Populația României*, București, Imprimeria Națională, 1937, p.59.

¹³ <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3d/Recensamant1930-II-XXIV.jpg> accesat la data de 17 ianuarie 2022. În cadrul datelor folosite de acest recensământ sunt incluși și romii din spațiul Basarabiei.

¹⁴ <https://www.recensamantromania.ro/rezultate-rpl-2021/rezultate-definitive-caracteristici-etno-culturale-demografice> accesat la data de 2 august 2023. În cadrul recensământului din 2021 romii din Basarabia nu sunt cuprinși.

semnele vizibile ale apartenenței rome (limbă, port). Se observă că procentul oficial al persoanelor de etnie romă înregistrat la recensământul din 2021 este relativ apropiat de cel consemnat în 1930, cu o ușoară tendință descendentă. Prejudecățile istorice, moștenite din perioada robiei, persistă în relațiile dintre romii fanfaragii și majoritari, fiind alimentate de o percepție etnocentrică ce leagă statutul social de originea etnică. Muzica rămâne principalul vector prin care se menține și valorifică identitatea, dar și prin care se realizează adaptarea socială. Recensămintele și identitatea etnică reflectă o realitate socială complexă în comunitățile rome de lăutari. Deseori, etnia romă nu era înregistrată oficial, mai ales în localitățile în care lăutarii erau respectați și integrați, iar muzica lor devenise un simbol de prestigiu. Dorința de a evita stigmatizarea a determinat mulți romi să se autoidentifice ca români, fenomen remarcat încă din 1937 de Sabin Manuilă, ceea ce a condus la subestimarea reală a populației rome.

Tabel 6.4. Populația din comunitățile relevante de lăutari fanfaragii¹⁵.

2021 Moldova-Populația din comunități de lăutari fanfaragii						
Județ	Comuna	Sat	populație sat	limba maternă în comună		
				romă - „țigănească”	română	Alta
Iași	Cozmești	Cozmești	1176	0	2006	0
	Dolhești	Pietriș	821	4	1901	0
	Dagâța	Zece-Prăjini	433	47	3667	0
Vaslui	Gherghești	Manoiu	847	0	1735	0
	Ivănești	Valea-Mare	420	0	3550	0
Galați	Brăhășești	Toflea	5863	5312	1981	5 germană

Sursa: Institutul Național de Statistică(2024).

Această abordare a contribuit la protejarea unor comunități rome de represiunile etnice și deportări, în special acolo unde romii erau meșteșugari sau muzicieni indispensabili. Având în

¹⁵<https://www.recensamantromania.ro/rezultate-rpl-2021/rezultate-definitive-caracteristici-etno-culturale-demografice> accesat la data de 15 august 2024.

vedere satele de muzicanți, constatăm că etnia membrilor acestor comunități este înregistrată într-un mod care conduce la prezența romilor în rândul populației majoritare în contextul în care diferențe culturale nu mai sunt vizibile.

Transmiterea muzicii de fanfară în comunitățile de romi din Moldova s-a realizat aproape exclusiv în mod oral și informal, în cadrul familial sau comunitar. Învățarea muzicii începea de la vârste fragede, prin imitație și practică cotidiană, fără partituri sau educație formală. Părinții, bunicii și alți muzicieni locali ghidau tinerii, care învățau „de la ureche”, iar integrarea în fanfară marca dobândirea statutului de muzicant. Muzica devenea nu doar o meserie, ci un mod de viață și o formă de apartenență identitară, transmisă filogenetic din generație în generație.

În comunitățile rome fanfaragii, muzicienii folosesc o serie de termeni vernaculari pentru a desemna rolurile din cadrul formației: secundist (eufoniu), primaș (solist), figornist (fligorn), clanetist (clarinet), ifonar (basfligorn), heliconist (bas în Si bemol), efist (bas în Fa).

Aspecte distinctive în organizarea acestor fanfare:

- Tonalitatea specifică instrumentelor(modificate), care diferă de la o zonă la alta
- Repertoriul hibrid, fiind constant actualizat în funcție de evenimente și preferințe.
- Structura pieselor de fanfară

Compozitori locali remarcați:

- Iași: Constandachi Panciurel, Oprică Sânel
- Vaslui: Vasile Mandachi
- Galați: Fligornistul Mustafa – cunoscut pentru stilul său de „ascultare”.

Pregătirea și desfășurarea evenimentelor este surprinsă prin descrierea unor elemente specific ca repetiții înainte de nuntă, durata unei nunți, modul cum ajungeau și cum plecau de la nunți, practici de întreținere a suflului. Pentru a evalua amploarea fanfarelor rome și nerome din județele Iași, Vaslui și Galați, cercetarea a combinat date arhivistice, relatări din teren, materiale de presă și observație participativă. S-au identificat familii de lăutari organizate pe grupe de instrumente de alamă, adaptând repertoriul cerințelor locale.

- În 1949, evidențele instituțiilor de cultură de masă din județul Fălciu consemnau existența a 300 de lăutari-fanfaragii la momentul înființării departamentelor de propagandă culturală
- În 1973, în județul Vaslui, 600 de lăutari-fanfaragii participau la concursul republican al fanfarelor de amatori

- Datele din 2025, obținute prin observație participativă și interviuri în patru județe, indică 279 de lăutari-fanfaragii activi.

Capitolul VII- Concluzii și interpretări

Pe parcursul cercetării realizate prin observație participativă și ca insider , s-a conturat imaginea unei tradiții muzicale cu un rol fundamental în viața comunităților din Moldova: muzica de fanfară, în special cea practică de muzicienii romi.

Elemente identificate:

- ✓ Fanfara lăutărească a funcționat, istoric, ca un instrument de coeziune socială, de afirmare identitară și de continuitate culturală,
- ✓ lăutarii romi prin pasiunea și dedicarea lor, au contribuit decisiv la transformarea muzicii de fanfară într-un limbaj simbolic al comunității
- ✓ această muzică a devenit o expresie a dialogului între generații și între culturi
- ✓ tradiția fanfarei continuă să existe, iar semnificația sa transcende simpla funcție artistică, atingând domenii ale memoriei colective și ale identității etnice.

Muzica lăutărească, fie că este interpretată de tarafuri sau de fanfare, nu poate fi redusă la eticheta de „muzică țigănească”, termen adesea folosit inadecvat și generalizator. Complexitatea acestui gen muzical rezidă în dimensiunea sa socială și în gradul înalt de tehnicitate și rafinament interpretativ, calități care sunt rezultatul unui proces riguros de învățare. Acest aspect este determinat de practici intense în contexte comunitare prin participarea instrumentiștilor și implicit a formațiilor de fanfară în cadrul evenimentelor tradiționale care se desfășurau pe durate extinse, de 48 până la 72 de ore.

Ipotezele de cercetare validate:

Ipoteza 1-Muzica de fanfară s-a constituit în comunitățile de romi pe fondul influenței directe exercitate de muzica militară, în perioada în care statul român se moderniza și își organiza instituțiile.

Ipoteza 2-Procesul de adoptare a muzicii de fanfară de către romi a fost posibil prin mecanisme subtile de mimetism cultural activ care reprezintă un proces de recreare artistică și un proces de reinterpretare și personalizare stilistică a repertoriului.

Ipoteza 3-De-a lungul timpului, fanfarele din județele Iași, Vaslui și Galați au ajuns să dețină monopolul sonor al satului, asumându-și rolul de acompaniatori indispensabili ai vieții sociale și ritualice.

Ipoteza 4- Evoluția muzicii de fanfară în comunitățile de romi rom a urmat o traiectorie ascendentă în prima jumătate a secolului XX, odată cu creșterea cererii pentru acest tip de formații la manifestații politice, concursuri, evenimente de trecere și evenimente publice.

Contribuții

- ❖ explicarea și înțelegerea semnificațiilor culturale generate de fenomenul muzical;
- ❖ surprinderea experiențelor subiective și a memoriei colective;
- ❖ evidențierea modului cum este pusă în valoare tradiția orală transmisă între generații;
- ❖ reconstituirea istoriei locale realizată pe baze scrise și baze orale pentru a evidenția elementele date uitării.

Concluzii

- ❖ aportul romilor la dezvoltarea muzicilor de fanfară în cadrul regimentelor, batalioanelor și chiar la nivelul de Muzică Reprezentativă, nu a fost menționat în nici o lucrare de specialitate muzicală invocate în cadrul cercetării
- ❖ romi care conviețuiesc prin artă cu populația autohtonă fiecare parte asumându-și rolurile bine definite în sistemul social.
- ❖ lăutarii fanfaragii demonstrează aptitudini sonore remarcabile și o sensibilitate auditivă rafinată, pot fi considerați drept purtători ai expresivității artistice și ai virtuozității lăutărești tradiționale, contribuind activ la perpetuarea filonului muzical transmis pe cale orală.
- ❖ foști membri ai fanfarelor militare au contribuit semnificativ la dezvoltarea nivelului interpretativ și totodată al repertoriului abordat de către membrii comunității.
- ❖ necunoașterea notației muzicale a determinat inițierea în muzica de fanfară a copiilor prin metode explicative transmise prin viu grai. Acest aspect este reprezentat de arătutul pe degete.
- ❖ Muzica de fanfară este un element care îmbogățește patrimoniul cultural imaterial.

Educație, patrimoniu și participare comunitară în susținerea tradiției fanfaragiilor

Recuperarea memoriei comunității prin:

- interviuarea persoanelor vârstnice și numai.
- promovarea memoriei locale în școli ;
- reluarea inițiativelor artistice promovate de domnul Bălan
- colaborările cu soliști vocali, coruri sau alte structuri muzicale locale

- organizarea unor inițiative educațional-culturale dedicate copiilor și tinerilor din mediul rural. -
- organizarea de festivaluri naționale și internaționale dedicate muzicii de fanfară care pot funcționa ca platforme de schimb cultural și de dialog intercultural,

Direcții de cercetare:

- Rolul factorului etnic în dezvoltarea muzicilor militare;
- Rolul muzicii de fanfară în conservatorismul comunităților de romi fanfaragii;
- Relațiile intercomunitare care au element comun muzica de fanfară(sași, maghiari);
- Fanfarele romilor în țară și peste hotare după 1990(paralelă între formațiile de fanfarele din zona Serbia, Macedonia, Bulgaria și fanfarele din spațiul românesc care au concertat și concertează pe marile scene din țară și din străinătate)
- Cercetări sub aspect științifico-practic a stilisticii interpretative;

Muzica de fanfară în comunitățile tradiționale din estul Moldovei: patrimoniu, identitate și perspective de revitalizare

- Dezvoltarea turismului cultural în satele care încă practică muzica de fanfară
- Promovarea de către autoritățile locale a muzicii specifice de fanfară existentă în localitățile: Valea Mare, Fâstâci, Zorleni, Vaslui, Toflea, Zece Prăjini, Pietriș

Ajunși la finalul demersului, ne exprimăm speranța că teoriile susținute în această lucrare vor contribui la o mai bună cunoaștere a evoluției fenomenului muzical dezvoltat atât în comunitățile cu specific rom cât și în comunitățile cu populație majoritară de etnie română în județele Iași, Vaslui și Galați. În perioada anilor 1900-1990. Suntem convinși că informațiile că cercetările ulterioare pot aduce în discuție noi informații referitoare la satele de lăutari fanfaragii din cadrul zonelor explorate care pot infirma sau confirma concluziile noastre.

Rolul romilor lăutari, în cea mai mare parte a lor ursari (așa cum sunt menționați încă din secolul al XVIII-le) este unul esențial în frumusețea și deliciul muzicii românești „Condiment în bucate, la români nu se poate fără țigani în muzică. Ei duc folclorul românesc mai departe modificându-l , dar asta înseamnă că îl îmbogățesc”-Bălan Nicolae.

BIBLIOGRAFIE

1. Achim, Viorel, *Țigani în istoria României*, București, Editura Enciclopedică 1998;
2. Alexandru Tiberiu, *Instrumentele muzicale ale poporului român*, București, Editura GRAFOART, 2014;
3. Balthasar, Hans von Urs, *Dezvoltarea ideii musicale*, Târgu-Lăpuș, Editura Galaxia Guttenburg, 2021;
4. Bogdan, Ioan, *Documentele lui Ștefan cel Mare. Volumul I. Hrisove și cărți domnești 1457-1492*, București, Atelierele Grafice SOCEC & Co, 1913;
5. Boia Lucian, *Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune*, București, Editura Humanitas, 2017;
6. Boudon Rymond, *Theories of Social Change: A Critical Appraisal*, Cambridge, Polity Press, 1991;
7. Brătiau Gheorghe I., *Sfatul domnesc și adunarea stărilor în Principatele Române*, București, Editura Enciclopedică, 1995;
8. Bryman Alan, *Social Research Methods*, Oxford, Oxford University Press, 2008;
9. Burtea, Vasile, *Rromii în sincronia și diacronia populațiilor de contact*, București, Editura Lumina Lex, 2002;
10. Chelcea Ioan, *Țigani din România, monografie etnografică*, București, Editura Institutului Central de Statistică, 1944;
11. Cherata Lucian, *Etimologia cuvintelor Țigan și (R)Rom*, Revista de lingvistică și cultură românească 2014-2023;
12. Cicero Tullius Marcus, *Despre orator (De Oratore)*, cartea a II-a, cap. 36, traducere de Gheorghe Guțu, București, Editura Științifică, 1967;

13. Codrescu, Theodor, *Uricariul*, volumul I partea a II a, Iași, Tipografia Buciumului Român, 1871;
14. Codrescu, Theodor, *Uricariul*. Documente slavone. Publicate cu traducere și note de Gh.Ghibănescu. Volumul.al XVIII-a, Iași, Tipo-Litografia Buciumului Român, 1886;
15. Cosma, Viorel, *Muzicieni români*, București, Editura Muzicală, 1970;
16. Cosma, Viorel, *Două milenii de muzică pe pământul României*, București, Editura Ion Creangă, 1977;
17. Cosma, Viorel, *Lăutarii din România. Dialectica tradiției și a modernității*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996;
18. Crișan, Horațiu I., *Spiritualitatea geto-dacilor, repere istorice*, București, Editura Albatros, 1996;
19. Dobrescu, Nicolae, *Întemeierea mitropoliilor și a celor dintâi mănăstiri din țară*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1906;
20. Donnelly, Mark, Norton Claire, *Doing History*, New-York, Routledge, 2011;
21. Duțu, Alexandru, *Românii și identitatea națională*, București, Editura Albatros, 1998;
22. Farmer , George Henry, *The rise and evelopment of military music*, London, Printed by New Temple Press, 1912;
23. Ferrol, Gilles, Philippe Cauce, Jean Maurie-Duprez, Nicole Gadry, Michel Simon, *Dicționar de Sociologie*, Prefață în limba română Septimiu Chelcea și Valentin Neculau, Iași, Editura POLIROM, 1988.
24. Filimon, Nicolae, *Ciocoii vechi și noi sau ce naște din pisică șoarici mănâncă*, București, Edițiunea Minervei, București, 1902;
25. Filitti, Ioan C., *Principatele Române dela 1828 la 1834. Ocupația Rusească și Regulamentul Organic*, București, Inst. De Arte Grafice «Bucoina » I.E. Torouțiu, 1935;

26. Fraser, Angus, *Țigani-origini, migrația și prezența lor în Europa*, București, Editura Humanitas, 2017;
27. Gemil, Tahsim, *Relațiile Țărilor Române cu Poarta Otomană*, în documentele turcești (1601-1712), București, Editura Direcția Generală a Arhivelor Statului din R.S.R., 1984;
28. Georgescu, Valentin Al., Strihan, Petre, *Judecata românească în Țara Românească și Moldova 1611-1831*, vol. II, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1981;
29. Gennepe, Van Arnold, *Riturile de trecere*, Traducere de Lucian Berdan și Nora Vasilescu, Iași, Polirom, 1996;
30. Ghibănescu, Gheorghe, *Surete și Izvoade*. volumul VII, Iași, Tipografia „Dacia” P.&D. Iliescu, 1912;
31. Grăjdian, Vasile, *Elemente de cântare bisericească și tipic*, Sibiu, Ed.Universității "Lucian Blaga", 2002;
32. Grama C., *Istoria Statului și Dreptului a Țărilor Române*, Ed. Grafema Libris, Chișinău, 2010;
33. Guboglu, Mihail, *Cronici turcești privind Țările Române*, Extrase vol II sec.XVII-începutul sec.XVIII, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1974;
34. Hancock, Francis Ian, *We are the Romani people-Ame sam Roamane dzene*, University of Hertfordshire Press, Great Britain 2002;
35. Hegel Friederich Wilhelm Georg, *Prelegeri de filozofie a istoriei*, Pitești, Editura Paralela 45, 2006;
36. Iggers, G. Georg, *Historiography in the Twentieth Century: From Scientific Objectivity to the Postmodern Challenge*, Middletown, Wesleyan University Press, 2005;
37. Ilarianu, Papiu A., *Tesauru de monumente istorice pentru România*. Tomul III, București, Tipografia Națională a lui Stefanu Rasidescu, 1864;

38. Iorga N. , *Documente privitoare la Familia Callimachi adunate, publicate și întovărășite de o prefață de Nicolae Jorga*, Volumul 1, București, Editura Minerva, 1902;
39. Iorga N., *Un colaborator francez al unirii principatelor*, București, Cultura Națională, 1923;
40. Ispas, Sabina, *Repertoriul național al patrimoniului cultural imaterial / Patrimoine Culturel Immatériel de Roumanie*,București, Editura CIMEC, 2009;
41. Istrati, Corneliu, *Condica lui Constantin Mavrocordat*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2008;
42. Judetz, Eugenia Popescu, *Dimitrie Cantemir . Teoretician și compozitor de muzică turcă*. Traducerea din engleză de Roxana Mareș Iordănescu,București, Curtea Veche Publishing, 2018;
43. King Nigel & Horrocks Christine &, *Interviews in Qualitative Research*, Londra, SAGE Publications, 2010;
44. Kvale Steinar, *Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing*, Londra, SAGE Publications, 1996;
45. Lahovari, George I., *Marele dicționar geographic al României* ,vol. IV, București, Stab.Grafic J.V.SOCECŨ, 1901;
46. Lahovari, George I., *Marele dicționar geographic al României*, vol. II, București, Stab. Grafic J. V. SOCECŨ, 1899;
47. Le Goff Jacques, *Istoria și memoria*, traducere de Mihai Ungureanu, Iași, Polirom, 2003;
48. Lefter, Lucian Valeriu, *Pe cărările timpului. O radiografie fotografică a satului vasluian*, Brăila, Editura Istros, 2018;
49. Ligeois, Pierre Jean , *Romii în Europa*, [Roma in Europe], traducere Biroul de Informare al Consiliului Europei București, 2008;

50. Liseanu, Popa G., *Izvoarele istoriei românilor*, volumul XII, București, Tipografia «Bucovina», 1938;
51. Marianu, Florin S., *Nunta la români, studio istorico-etnografic comparativ*, București, Tipografia Carol Göbl, 1890;
52. Marushiakova Elena , Popov Veselin, *Gypsies in the Otttoman Empire*, Paris, University of Hertfordshire Press, 2001;
53. Nastasă, Lucian, Andreea Varga, *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare.Țigani din România(1919-1940)* vol. II, ,Cluj Napoca, 2001;
54. Neculau Adrian, *Psihologie socială. Aspecte contemporane*, Iași, Editura Polirom, 2004;
55. Neculce, Ion, *Letopiseșul Țării Moldovei*, colecție inițiată de Anatol Vidrașcu și Dan Vidrașcu , București, Editura „ Litera internațional”, 2001;
56. Negulescu, Paul,Alexianu, George, *Regulamentele Organice ale Valahiei și ale Moldovei*, vol.1, București, Intreprinderile „Eminescu” S.A., 1944;
57. Onciul Dimitrie, *Scrieri istorice*, București, Editura Științifică, 1968;
58. Onișor, Victor, *Istoria dreptului român pentru anul I al facultății de drept*, Cluj, Tipografia Fondul Cărților Funfduare, 1925;
59. Papacostea, Șerban, *Oltenia sub stăpânirea austriacă(1718-1739)*, București, Editura Enciclopedică, 1998;
60. Pașca, Maria Eugenia, Vasile Ionescu, *Rromii în muzica românească. Antologie de texte și sinteze*, Iași, Editura Artes, 2008;
61. Petcuț, Petre, Rromii.*Sclavie și libertate.Constituirea și emanciparea unei noi categorii etnice și sociale la nord de Dunăre : 1370-1914*, București, Editura Centrului Național de Cultură a Romilor, 2015;

62. Poslușnicu, Mihail.Gr., *Istoria Muzicei la români. De la renaștere până'n epoca de consolidare a culturii artistice*. Cu o prefață de domnul Niculae Iorga, București, Editura „Cartea Românească”, 1928;
63. Potra, George, *Contribuțiuni la istoricul ȝiganilor din România*, București, Casa de Presă și Editură-S.C.LUMINA TIPO S.R.L., 2002;
64. Rădulescu, Andrei, *Codul Calimach*, București, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, 1958;
65. Rădulescu, Andrei, *Carte românească de învățătură 1646*, București, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, 1961;
66. Rădulescu, Speranța, *Cîntecul. Tipologie muzicală. I. Transilvania meridională*, București, Editura Muzicală, 1990;
67. Rădulescu, Speranța, *Taifasuri despre Muzica Țigănească*, București, Editura Paidea, 2004;
68. Rădulescu, Adrian, *Pravilniceasca Condică 1780*. Ediție critică, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1957;
69. Ricoeur, Paul, *Memory, History, Forgetting*, traducere de Kathleen Blamey și David Pellauer, University of Chicago Press, 2004;
70. Rusu, Eduard, *Muzica și puterea politică în Moldova și Țara Românească secolele al XV-lea –al XVIII-lea*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2021;
71. Șăineanu Lazăr, *Dicționar universal al limbei române*. A opta edițiune., București, Editura „Scriul Românesc” S.A., 1929;
72. Sappey, Brigitte François, *Istoria muzicii în Europa*, București, Casa de Editură GRAFOART, 2019;
73. Shaw, Stanford J., *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*, Cambridge University Press, Cambridge, 1977;
74. Sîlea, Marin, *Istoria muzicilor militare*, București, Editura Militară, 2006;

75. Spinei, Victor, *Moldova în secolele XI-XIV*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982;
76. Spineni, Popescu Marin, *România în izvoare geografice și cartografice*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978;
77. Stahl, Henri H., *Sociologia satului românesc*, București, Editura Academiei Române, 1998;
78. Șuțu, Rudolf, *Iașii de odinioară*, Iași, Tipografia „Lumina Moldovei”, 1923;
79. Urechia, Vasile A., *Istoria românilor, vol. II, 1774-1786*, București, Lito-Tipografia Carol Göbl, 1892;
80. Uricarul, Axinte, *Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei*, vol.II, ediție critică de Gabriel Ștrempel, București, Editura Minerva, 1994;
81. Velica, Ioan, *Pagini din istoria fanfarelor din Valea Jiului, Petroșani*, Editura Edyro Press, 2011;
82. Vlăsceanu, Lazăr, *Metodologia cercetării sociale*, Iași, Editura Polirom, 2011;
83. Weissmann, Nahoum, *Les Janissaires. Etude de l'organisation militaire des ottomans*, Paris, Librairie Orient, 1964;
84. Zub, Alexandru, *Istorie și istorici în România interbelică*, București, Editura Enciclopedică, București, 1999;
85. Панико, Виктор, *Музыканты нашей страны*, Бельцы, 2016;
86. Achimescu, Nicolae, *India, religie și filosofie*, Iași, Editura Tehnopress, 2005;
87. Analele parlamentare al României, Tomul IV, Partea II, Obicinuita Obștească Adunare a Moldovei, Legislatura 1-Sesiunea II, 1833-1844, București, Imprimeria Statului, 1894;
88. Analele parlamentare ale României. Tomul 1, Obșteasca Extrordinara Adunare de Revizuire a Regulamentului Organic a Țării Românești, 1831, București, Imprimeria statului, 1890;
89. Aramă, Elena, *Istoria dreptului românesc*, Chișinău, Tipografia centrală, 1995;

90. Aristotel, *Politica*, tradus de Raluca Grigoriu, București, Editura Paideia, 2001;
91. Bălcescu, Nicolae, *Istoria românilor sub Mihaiu Vodă Viteazul*, București, Edițiunea „Minervei”, 1902;
92. Bănescu, Nicolae, *Viața și opera lui Daniel (Dimitrie) Philippide. Cartea sa despre pământul românesc*, București, Cartea românească, 1924;
93. Bărbuceanu, Valeriu, *Dicționar de instrumente musicale*, București, Editura Muzicală GRAFOART, 2015;
94. Bataillard, Paul , *Les origines des bohemiens*, Paris, Ernest Lereoux Editeur, 1876;
95. Beldiceanu N., Irène Beldiceanu-Steinherr, “Notes sur le bir, les esclaves tatars et quelques charges dans les pays Roumains”, in *Journal of Turkish Studies*, vol. 10, 1986;
96. Bîlciurescu, Victor, *București și bucureștenii de ieri și de azi*, București, Editura „Universul”, 1945;
97. Bobulescu C., *Lăutarii noștri. Din trecutul lor. Schiță istorică asupra muzicei noastre naționale corale cum și asupra altor feluri de muzici*, București, Tip. „Naționala” Jean Ionesci&Co., 1922;
98. Boia, Lucian, *Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune*, București, Editura Humanitas, 1998;
99. Brâncuși, Petre, *Muzica Românească și marile ei primeniri*, București, Editura Muzicală, 1978;
100. Bulat, Toma G., *Dregătoria armășii și țiganii la sfârșitul veacului al XVIII-lea*, Tipografia Tiparului românesc, 1939;
101. Burada, Teodor T., *Istoria teatrului în Moldova*, volumul II, București, Tipografia H.Goldnei, 1922;
102. C. Charles, Ragin, *The Comparative Method: Moving Beyond Qualitative and Quantitative Strategies*, Berkeley, University of California Press, 1987;

103. *Călători străini despre Țările Române*, volumul III, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Desca Bulgaru, Paul Cernavodeanu, București, Editura Științifică, 1971, volumul V, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Desca Bulgaru, Paul Cernavodeanu, București, Editura Științifică, 1973, volumul VI, îngrijit de M. M. Alexandrescu-Desca Bulgaru și Mustafa Ali Mehmet, București, Editura Științifică și Enciclopedică 1976, volumul VII, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Desca Bulgaru, Paul Cernavodeanu, București, Editura Științifică și Pedagogică, 1980, volumul VIII, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Desca Bulgaru, Paul Cernavodeanu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, volumul IX, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Desca Bulgaru, Paul Cernavodeanu, București, Editura Academiei Române, 1997, volumul X, Partea I, volum îngrijit de Maria Holban, Maria M. Alexandrescu-Desca Bulgaru, Paul Cernavodeanu, București, Editura Academiei Române, 2000, volumul X partea a II a, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Desca Bulgaru, Paul Cernavodeanu, București, Editura Academiei Române, 2001;
104. *Călători Străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, volumul I (1801-1802), îngrijit de Georgeta Filitti, Beatrice Marinescu, Șerban Rădulescu - Zoner, Mariana Stroia, București, Editura Academiei Române, 2004, volumul III, îngrijit de Paul Cernavodeanu, Daniela Bușă, Cristina Feneșan, Georgeta Filitti, Adriana Gheorghe, Adrian-Silvan Ionescu, Marian Stroia, Lucia Taftă, Raluca Tomi, Șerban Rădulescu-Zoner, București, Editura Academiei Române, 2006,, serie nouă volumul IV, coordonatori Pavel Cernavodeanu, Daniela Bușă, Adriana Gheorghe. Adrian Silvan Ionescu, Bogdan Popa, Marian Stroia, Raluca Tomi, Șerban Rădulescu Zoner, serie nouă volumul V, autori Daniela Bușă, Venera Achim, Adrian Silvan-Ionescu, Bogdan Popa, Nicoleta Roman, Marian Stroia, Raluca Tomi, București, Editura Academiei, 2006, serie nouă vol. VII, editor Daniela Bușă, Venera Achim, Adrian-Silvan Ionescu, Popa Bogdan, Roman Nicoleta, Raluca Tomi, București, Editura Academiei Române, 2012, serie nouă volumul X, coordonator Daniela Bușă, autori Daniela Bușă, Venera Achim, București, Nicoleta Roman, Raluca Tomi, București, Editura Academiei Române, 2017,
105. Caproșu, Ioan, Zahariuc Petronel, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, volumul I acte interne (1408-1660), I, Iași, Editura „Dosoftei”, 1999;

106. Carr, Eduard Hallet., *What is History?*, Londra, Penguin Books, 2008;
107. Certeau de Michel, *The Writing of History*, New York, Columbia University Press, 1988;
108. Charles G.Leland, *The Gypsie*, Boston, Mifflin and Company The Riverside Press, Cambridge, 1886;
109. Chelcea Ioan, *Țigani din România. Momonografia etnografică*, București, Editura Institutului Central de Statistică București, 1944;
110. Chirița, Constantin, *Dicționar Geografic al județului Vaslui*, București, Stabilimentul grafic SOCECŪ&TECLU, 1889;
111. Christian Friedrich Daniel Schubart, *O istorie a muzicii universale. De la începuturi pînă în secolul al XVIII-lea*, București, Editura muzicală, 1983;
112. CNCR-RK, Bițu Nicoleta, „*Nicolae Gheorghe. O viață dedicată romilor*”, București, Ed. Centrului Național de Cultură a Romilor, 2016;
113. Cociu, Mircea, *Spațiul istoric și etnic românesc* vol. I, București, Editura Militară, 1992;
114. Codrescu Theodor , *Uricariul, volumul XX, Iași*, Tipografia Buciumului Român, 1871;
115. Codrescu, Theodor, *Uricariul. Hrisoave, anafoare, tratate și alte acte de ale Moldo-Valahiei*. Partea a patra, Iași, Tipografia Buciumului Român, 1857;
116. Colson, Félix , *De l'état present et de l'avenir des Principautes de Moldavie et de Valachie*, Paris, Imprimerie de Cosse et G.-Laguionie, 1839;
117. Cosma, Lazăr, Octavian, *Hronicul muzicii românești*, București, Editura Muzicală, 1973;
118. Cosma, Lazăr, Octavian, *Hronicul muzicii românești 1784-1823*, volumul II, București, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, 1974;
119. Cosma, Lazăr, Octavian, *Hronicul muzicii românești*, volumul III, București, Editura Muzicală, 1975;

120. Cosma, Viorel, *Figuri de lăutari*, București, Editura Muzică a Uniunii Compozitorilor din R.P.R., 1960;
121. Cosma, Viorel, *Lăutarii de ieri și de azi*, București, Editura Du Style, 1996;
122. Costăchel V., Panaitescu P.P., Cazacu A., *Viața Feudală în Țara Românească și Moldova sec.XIV-XVII*, București, Editura Științifică, 1957;
123. Costăchescu, Mihai, *Documente moldovenești de la Ștefan cel Mare*(supliment la *documentele lui Ștefan cel Mare*, de I. Bogdan, Iași, Institutul de Arte Grafice,, BRAWO”, 1933;
124. Costin, Miron, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, Editura Minerva, 1979;
125. Creswell, W. Creswell, *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*, Los Angeles, SAGE Publications, 2013;
126. Cristea, Ovidiu, *Istoria și provocările ei*, Iași, Editura Polirom, 2019;
127. Damian, P. Bogdan, *Acte moldovenești dinaint de Ștefan cel Mare*, București, Fundația Regele Carol 1, 1938;
128. Dan, Dimitrie, *Etnii bucovinene*, Suceava, Editura Mușatinii, 2012;
129. Denzin, K.Normank, Lincoln S. Yvonna (eds.), *The SAGE Handbook of Qualitative Research*, London, SAGE Publications, 2018;
130. Dionisie, Petcu, *Conceptul de etnic. Eseu metodologic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980;
131. *Direcția Genereală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, Secretariatul de Stat al Moldovei 1832-1862*, Inventar arhivistic, București, Editura Poligrafică „13 Decembrie 1918”, 1966;
132. Dobrescu, Nicolae, *Întemeierea mitropoliilor și a celor dintâi mănăstiri din țară*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1906;

133. *Documenta Romaniae Historica*- B. Țara Românească , volumul I (1247 – 1500), volum întocmit de P.P.Panaiteescu și Damaschin Mioc, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1966; vol. XXXII, întocmit de Violeta Barbu, Gheorghe Lazăr, București, Editura Academiei Române , 2001;
134. *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, volumul I (1384– 1448), volum întocmit de C.Cihodaru, I.Caproșu și L.,Șimanschi, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, volumul II (1449–1486) volum întocmit de Leon Șimanschi în colaborare cu Georgeta Ignat și Dumitru Agache, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, volumul V(1601-1605), volum întocmit, București Editura Academiei Republicii Populare Române,1952, volumul VI (1546-1570) volum întocmit de I.Caproșu, București, Editura Academiei Române, 2008, volumul XVI (1501-1550), volum redactat de Mihai Roller, Editura Academiei Republicii Române, 1953, volumul XIX (1626–1628,) volum întocmit de Haralambie Chirca, București, Editura Academiei Republicii Populare România, 1969, volumul. XXII (1634) volum întocmit de C.Cihodaru, I. Caproșu și L.Șimanschi, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1974, volumul XXIII (1635-636) volum întocmit de Leon Șimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat, Dumitru Agache, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1996, volumul XXIV (1637– 1638) , volum întocmit de C.Cihodaru și C.Caproșu,București, Editura Academiei Române, 1998, volumul XXV (1639– 1640), volumul întocmit de Nistor Cioca, Dumitrache Agache, †Georgeta Ignat și Marius Chelcu, București, Editura Academiei Române, 2003,volum XXVI (1641-1642) volum întocmit de I.Caproșu, București, Editura Academiei Române, 2003, volumul XXVII (1643– 1644) volum întocmit de Petronel Zahariuc, Cătălin Chelcu, Silviu Văcaru, Nistor Ciocan, Dumitru Ciurea, București, Editura Academiei Române, 2005;
135. *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, volumul II, volum îngrijit de Vasile Mihordea, Ioana Constantinescu, Corneliu Istrati, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1966;
136. *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, volumul I acte interne (1408-1660). Volum editat de Ioan Caproșu, Petronel Zahariuc, Iași, Editura „Dosoftei”, 1999;

137. *Documente privitoare la istoria oraşului Iaşi, volumul II (1661-1690)*. Volum editat de Ioan Caproşu, Iaşi, Editura „Dosoftei”, 2000;
138. Drăghia, Dan, „De la deschidere la reprimare şi negare.”, în Irina Năstasă Matei(coord) *Romii din România în perioada 1918-1989*, Cluj-Napoca, Editura Şcoala Ardeleană, 2016;
139. Farmer , George Henry, *The rise and evelopment of military music*, London, Printd by New Temple Press, 1912;
140. Feneşau C., *Izvoare de demografie istorică. Secolul al XVIII-lea Transilvania*. Vol. 1, Bucureşti, Arhivele Naţional Române,1980;
141. Filitti, Ioan C., *Despre vechea organizare administrativă a Principatelor române*, Bucureşti, Imprimeriile E.Marvan, 1935;
142. Foner, Eric, *The Fiery Trial: Abraham Lincoln and American Slavery*, New York, W. W. Norton & Company, 2010;
143. Frigură, Ioan, *Ivăneşti comuna de pe cele şapte văi şi-o Vale Mare*. Repere istorico-geografice, de cultură şi civilizaţie socio-umană, Bîrlad, Editura Sfera, 2008;
144. Georgescu, Valentin Al., *Bizanţul şi instituţiile româneşti până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1980;
145. Ghenea, Cristian C., *Din trecutul culturii muzicale româneşti*, Bucureşti, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor din R.P.R., 1965;
146. Ghibănescu Gh., *Surete şi izvoade*, volumul VIII, Iaşi, Tipografia „Dacia”P&D Iliescu., 1914;
147. Ghibănescu Gh., *Surete şi Izvoade*, volumul X, Iaşi, Iaşi, Tipografia „Dacia” P.&D. Iliescu, 1915;
148. Ghibănescu Gh ., *Surete şi Izvoare*, volumul XI, Iaşi, Iaşi, Tipografia „Lumina Moldovei”, 1922;
149. Ghibănescu Gh ., *Ispisoace şi zapise*, volumul II, Iaşi, Tipografia B.Goldner, 1923;

150. Ghibănescu Gh ., *Surete și izvoade* , volumull XXII, Iași, Viața Românească S.A., 1929;
151. Ghibănescu Gh ., *Bășoteștii și Pomârla(studiu genealogig și istoric)*, Iași, Editura Casei Școalelor, 1929;
152. Ghircoiașiu, Romeo, *Contribuții la istoria muzicii românești*, București, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor din R.P.R., 1963;
153. Giuleanu, Victor, *Tratat de teoria muzicii*. Tome II, București, Editura Muzicală GRAFOART, 2014;
154. Giurescu, Constantin C., *Istoria românilor*, București, Fundația regală pentru literatură și artă, 1946;
155. Giurescu, Constantin C., Giurescu Dinu C., *Istoria Românilor 1*, București, Editura Științifică, 1974;
156. Gonța A. I., *Satul în Moldova Medievală. Instituțiile*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986;
157. Hajdeu, Petriceicu Bogdan, *Archiva istorică a României*. Tomulu III, București, Imprimeria Statului, 1867;
158. Harper, Kyle, *Slavery in the Late Roman World AD-275-425*, Editura Cambridge University Press, 2016;
159. Harriot J.S., *Observation on the Oriental origin of the Romnichal*, volumul II, Transactions of the Royal Asiatic Society, 1830;
160. Hașdeu, Periceicu Bogdan, *Arhiva istorică a României*, Tom.III. București, 1867;
161. Hașdeu, Periceicu Bogdan, *Ioan-vodă cel Cumplit*, Craiova, ediție comentată de I.C.Chițimia, Editura Scrisul Românesc, 1942;
162. Heinrich, Grellmann Gottlieb Moritz, *Die Zigeuner: Ein historischer Versuch über die Lebensart und Verfassung, Sitten und Schicksale dieses Volks in Europa*, Göttingen, Johann Christian Dieterich, 1783;

163. Hodoș, Nerva, *Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxio de Hurmuzaki*, vol. XVII, București, 1916;
164. Ioanid, Radu, Michele Kelso, Luminița Cioabă, *Tragedia romilor deportați în Transnistria 1942-1945*, Iași, Editura Polirom, 2009;
165. Iordan Iorgu, Ion Neculce. *Letopisețul Moldovei*, București, Editura Științifică, 1968;
166. Iorga N., *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, volumul V, Cărți domnești, zapise și răvașe, București, Stabilamentul Grafic I. V. SOCECU, 1903;
167. Iorga N., *Constatări istorice cu privire la viața agrară a românilor*, București, Atelierele grafice SOCEC & Comp., Societatea Anonimă, 1908;
168. Iorga N., *Balada popular românească, originea și ciclurile ei*, Vălenii de Munte, Tipografia «Neamului Românesc», 1910;
169. Iorga N., *Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzachi*. Volumul XV. Acte și scrisori din arhivele orașelor ardelene (Bistrița, Brașov, Sibiu). Partea I (1385-1600), București, Atelierele grafice SOCEC & Comp. Societatea anonimă, 1911;
170. Iorga N., *Istoria poporului românesc*, volumul. II, București, Editura „Casei Școalelor”, 1922;
171. Iorga N., *Istoria poporului românesc*, Traducere din limba germană de Otilie Teodoru Ionescu. Volumul II, București, Editura „Casei Școalelor”, 1922;
172. Iorga N., *Un colaborator francez al unirii principatelor*, București, Cultura Națională, 1923;
173. Iorga N., *Buletinul comisiei istorice a României*, volumul IV, București, Tiparul așezământului tipografic „Datina Românească” Vălenii de munte, 1925;
174. Iorga N., *Istoria învățământului românesc*, București, Editura Casei Școalelor, 1928;
175. Iorga N., *Istoria Românilor prin călători*. Ediția a II-a, volumul 1, București, Editura Casei Școalelor, 1928;

176. Iorga N., *Istoria românilor prin călători. Ediția a II-a adăugită*, volumul III, București, Editura Casei Școalelor, 1928;
177. Iorga N., *Istoria românilor prin călători. Ediția a II-a adăugită*, volumul IV, București, Editura Casei Școalelor, 1929;
178. Iorga N., *Istoria românilor prin călători*, volumul III, București, Editura Casei Școalelor, 1929;
179. Iorga N., *Ancient documents de droit romain*, Paris-Bucarest, Imprimerie „Datina-românească” Vălenii de Munte(Roumanie), 1930;
180. Iorga N., *Istoria poporului românesc*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985;
181. Ivela, Levy A., *Dicționar musical ilustrat*, București, Editura Librăriei «Universala» ALCALAY&CO, 1927;
182. Jurcan, Dan, *Identitate și societate. Modele aspiraționale în tranziție*, Cluj-Napoca, Editura EIKON, 2005.
183. Kogălniceanu M., *Schiță despre Țigani, trad. Gh. Ghibănescu*, Iași, Tipografia,, Dacia” P.Iliescu&D.Grossu, 1900;
184. Kogălniceanu M., *Schiță asupra istoriei, obiceiurilor și limbii Țiganilor*, Craiova, Editura Sitech, 2006;
185. Kogălniceanu, Vasile M., *Legislația argrară și măsurile luate în favoarea agriculturii de la 1864 până azi*, Bucuresti, Institutul de Arte Grafice și Editura Minerva, 1902;
186. Kogălniceanu, Vasile M., *Chestiunea țărănească*, București, Tipografia„Gutenberg”Joseph Göbl, 1906;
187. Lahovari, George I., *Marele dicționar geographic al României*, vol. I, București, Stab.Grafic J.V.Socecû,1898;
188. Lahovari, Ioan George, *Marele dicționar geografic al României. Alcătuit și prelucrat după dicționarele parțiale pe județe*, vol.II, București, Stabilimentul Grafic J.V.SOCECŪ, 1899;

189. Lecca, Octav G., *Dicționar istoric, arheologic și geografic al României*, București, Editura „Universul” S.A. , 1937;
190. Loginescu, Ghe. Ștefan, *Pravila lui Vasile Lupu și Prosper Farinaccius*, București, Ateliere grafice SOCEC & CO, 1909;
191. Loginescu, Ghe. Ștefan, *Pravila lui Alexandru cel Bun*, București, Tipografia Bucureștiul Judiciar, 1923;
192. Lovinescu E., *C.Negruzzi viața și opera lui*, București, Institutul de Arte Grafice și Editură «Minerva», 1913;
193. Manolache Drăghici, *Istoria Moldovei pe timp de 500 de ani până în zilele noastre*, vol. II, ed. a II-a, București, Gruparea culturală „Europa în România”, 1999;
194. Melania , Melania, Pascu George, *Hronicul muzicii ieșene*, Iași, Editura NOËL, 1907;
195. Metaxas, Eric, *Amazing Grace*, London, Harper Collins Publishers Ltd 2007;
196. Mihalache, Andi, *Istorie și practici discursive în România „democrat-populară”*, București, Editura Albatros, 2003;
197. Miklosch, Frantz , *Über die Mundarten und die Wanderungen der Zigeuner Europas III*, Wien, 1873 ;
198. Missail G., *Epoca lui Vasile Lupu și Matheiu Basarab VV.*, București, Tipografia Lucrătorilor Asociați, 1866;
199. Netea Mihai G., *Istorie genetică(incompletă) a românilor*, București, Editura Humanitas, 2022;
200. Nicolescu, Miron, *Dimitrie Cantemir Descrierea Moldovei*, București, Editura Librăriei Socec&Co, 1909;
201. Niculică, Alis, *Din istoria vieții culturale a Bucovinei: Teatrul și Muzica (1775-1940)*, București, Casa Editorială Floare Albastră, 2009;

202. Oanițescu D.R., „*Charta muncii*” *renașterea meseriilor*, București, Tipografia „Reforma Socială”, 1931;
203. Onciul Dimitrie, *Originile Principatelor Române*, București, Stab de Arte Grafice „ELZEVIR”, 1899;
204. Onciul Dimitrie, *Scrieri istorice*, București, Editura Științifică, 1968;
205. Oprea, Gheorghe, Larisa Agapie, *Folclor muzical românesc*, București, Editura Didactică și Pedagogică București, 1983;
206. Panaite, Viorel, *Război, pace și comerț în Islam. Țările Române și dreptul otoman al popoarelor*. Ediția a II-a revizuită și adăugită, Iași, Editura Polirom, 2013;
207. Panaitescu P.P., *Grigore Ureche –Letopiseșul Moldovei*, București, Editura de Stat pentru literatură și Artă, 1955;
208. Panaitescu P.P., *Contribuții la istoria culturii românești*, București, Editura Minerva, 1971;
209. Panu, Gheorghe, *Cercetări asupra stărei țăranilor în veacurile trecute*, vol. 1 partea 1, București, Institutul de Arte Grafice „Eminescu”, 1910;
210. Pârvan, Vaile, *Getica o protoistorie a Daciei*, București, Cultura Națională, 1926;
211. Pascu, George, Melania Boțocan, *Carte de istorie a muzicii*. Volumul I, Iași, Editura Vasiliana _98, 2003;
212. Perks Robert & Thomson Alistair, *The Oral History Reader*, Londra, Routledge, 1998;
213. Petcuț, Petre, *Rromii.Sclavie și libertate.Constituirea și emanciparea unei noi categorii etnice și sociale la nord de Dunăre : 1370-1914*, București, Editura Centrului Național de Cultură a Romilor, 2015;
214. Petrescu, Ghenadie, *Acte și documente relative la istoria renascerei României*, volumul I, București, Tipografia Carol Göbl, 1888;
215. Pop, Aurel-Ioan, *Istoria, adevărul și miturile*, București, Editura Enciclopedică, 2002;

216. Rădulescu, Andrei, *Pravilniceasca Condică 1780*. Ediție critică, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1957;
217. Rădulescu, Speranța, *Taifasuri despre Muzica Țigănească*, București, Editura Paidea, 2004;
218. Revista „Muzica”, Nr.11., București, Editura Uniunii Compozitorilor, 1974;
219. Rosetti, Radu, *Pământul, sătenii, și stăpânii în Moldova*, București, Atelierele grafice SOCEC & CO Societatea Anonimă, 1907;
220. Roșu, Răzvan, *Multiculturalitate și enclavizare cultural în Transilvania*, Cluj Napoca, Editura Mega, 2017;
221. Șăineanu, Lazăr, *Elemente turcești în limba română*, București, Tipografia Academiei Române, 1885;
222. Șăineanu, Lazăr, *Influența orientală asupra limbei și culturai române* , II. Vocabularul . Vorbe populare, Bucuresci, Editura librăriei SOCECŪ&Comp., 1900;
223. Șăineanu, Lazăr, *Dicționar universal al limbii române*, Craiova, Editura „Scrișul Românesc” S.A., 1938;
224. Sălăgean, Tudor, *Țara lui Gelou, Cluj-Napoca*, Editura Argonaut, 2006;
225. Sarau ,Gheorghe, *Rromii-India și limba rromani*, București, Editura Kriterion, 1998;
226. Scheianu, Sturdza, Dimitrie C., *Acte și legiuri privitoare la chestia țărănească*, vol. II, București, Atelierele Grafice Socec & Co., Societate Anonimă București, 1907;
227. Scurtu, Ioan, *Metodologia cercetării istorice*, București, Editura Mica Valahie, 2012;
228. Simonescu, Dan, *Cronica Moldovei 1661-1729*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975;
229. Sion, Gheorghe, *Emanciparea Țiganilor*, București, Editura Librăriei H. Stoenberg & Fiu, 1902;

230. Soullis, George C., *The Gypsies in the Byzantine Empire and Balkans in the Middle Ages*, Washington, DC: Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1961;
231. Stănescu, Mihai, *Metode de cercetare socială*, Iași, Editura Polirom, 2009;
232. Ștefănescu, Melchisedek, *Chronica Husilor și a Episcopiei*, București, Tipografia C.A.Rossetti, 1869;
233. Steiner, Stephan, *Combating the hydra the violence and resistance in the Habsburg Empire, 1500-1900*, West Lafayette Indiana, Purdue University Press, 2023;
234. Sturdza, Grigore M., *Expunere de motive întru sprijinirea amandamentelor propuse la Proiectul de Lege rurală a Comisiunii Centrale*, București, Tipografia Statului, Nifon, 1862;
235. Șuțu, Rudolf, *Iașii de odinioară*, Iași, Tipografia „Lumina Moldovei”, 1923;
236. Tănăsescu, Florian, *Istorie socială*, București, Editura „Fundăției România de mâine”, 2000;
237. Tcherenkov, Lev, Laederich Stephane , *The Roma*, Vol.1, Schwabe & Company GmbH, 2004;
238. Treadgold, Warren, *A History of the Byzantine State and Society*, Stanford, Stanford University Press, 1997;
239. Tudor D., *Istoria sclavajului în Dacia romană*, București, Editura Academiei Republicii Populare România, 1957;
240. Tudor, Amza, *Țigarii necunoscuți de lângă noi*, București, Editura Atlas-Lex, 1996;
241. Urechia, Alexandrescu V., *Istoria românilor (1800-1821)*. Tomul I, București, Tipografia și fonderia de litere Thoma Basilescu, 1897;
242. Urechia, Vasile A., *Istoria școlilor de la 1800-1834*, Tomulul I, București, Imprimeria Statului, 1892;
243. Urechia, Vasile A., *Istoria românilor 1786-1800*. Tomul II al Seriei. Curs făcut la Facultatea de Litere din București după documente inedite de V.A.Urechia, București, Tipografia „GUTENBURG” JOSEPH GÖBL, 1892;

244. Văleanu, Cornel Mădălin, Ciprian Dumitrache, *Cozmești între pământ și cer*, Iași, Editura Spiru Haret, 2009;
245. Valentinenu, Ioan G., *Din memoriile mele. Alegerea detronarea și înmormântarea lui Cuza –Vodă 1856, 1866, 1873*, București, Tipografia Modernă Gr.Luis , 1898;
246. Vania de Gila-Kochanowski, *Causes et conséquences du namadisne des Tziganes d'Europe*, Karasjok (Norvege), 1983;
247. Vlădescu I., *Despre dări sau impozite. I. Birul*, București, Cartea Românească, 1925;
248. Vladimir, Hanga, Mircea Dan Bob, *Curs de drept roman, ediția a III-a revizuită și adăugită*, București, Editura Junimea, 2009;
249. Xenopol, Alexandru D., *Istoria românilor din Dacia Traiană*, volumul V, București, Editura SAECULUM I.O., 2020;
250. Zane, Gheorghe, *Economia de schimb în Principatele române*, București, Editura „Casei Școalelor”, 1930;

Siteografie

251. E.Negruzzi, Considerații demografice privind orașele și târgurile din Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea apud. <https://biblioteca-digitala.ro/reviste/Acta-Moldaviae-Meridionalis/01-Acta-Moldaviae-Meridionalis-I-1979-11.pdf> accesat la data de 2 martie 2020.
252. <https://dexonline.ro/definitie/trubadur> accesat la data de 15 martie 2020.
253. Elena Marushiakova, Veselin Popov, „Gypsy musicians and performances in the Ottoman Balkans” in *Arzû Öztürkmen (ed) Medieval and Early Modern Performance in the Eastern Mediterranean*, Brepols, Vol.20, pp.327-344.; <https://rm.coe.int/imperiul-otoman-fise-de-informare-despre-istoria-romilor/16808b1942> accesat în data de 2 aprilie 2020.
254. https://en.wikipedia.org/wiki/Bahram_V accesat la data de 21 aprilie 2019.
255. https://ro.wikipedia.org/wiki/Curte_domneasc%C4%83 accesat la data de 02 iunie 2020.

256. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/slave> accesat la data de 12 iunie 2020.
257. <https://www.britannica.com/topic/slavery-sociology/Historical-survey> accesat la data 12 iunie 2020.
258. <https://dexonline.ro/definitie/sitar> accesat la data de 15 iunie 2020 .
259. <https://dexonline.ro/definitie/abolire> accesat la data de 18 iunie 2020.
260. <https://dexonline.ro/definitie/dezrobire> accesat la data de 18 iunie 2020.
261. Canonul 40 Vasile cel Mare apud <https://ortodoxinfo.ro/sfintele-canoane-ale-bisericii/sfintele-canoane-ale-sfintilor-parinti/sfintele-canoane-ale-sfantului-vasile-cel-mare> accesat la data de 2 octombrie 2020.
262. <https://ortodoxinfo.ro/sfintele-canoane-ale-bisericii/sfintele-canoane-ale-sfintilor-parinti/sfintele-canoane-ale-sfantului-vasile-cel-mare> accesat la data de 2 octombrie 2020.
263. <https://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php?id=32&cap=21> accesat la data de 13 octombrie 2020.
264. <https://cabar.asia/en/natives-of-india-who-are-tajik-gypsies> accesat la data de 30 noiembrie 2020.
265. <https://dspace.bcucuj.ro/?locale=ro> accesat la data de 2 decembrie 2020.
266. <https://dspace.bcu-iasi.ro> accesat la data de 3 decembrie 2020.
267. <https://www.asphalt-tango.de/artists/fanfare-ciocarlia> accesat în data de 20 decembrie 2020.
268. <https://rm.coe.int/din-india-in-europa-fise-de-informare-despre-istoria-romilor/16808b18f2> accesat la data de 20 decembrie 2020.
269. <https://archive.org/details/histoiredelescla03walluoft> accesat la data de 2 ianuarie 2021.
270. <https://www.google.com/maps/@19.3327383,61.1758636,4z?entry=ttu> accesat la data de 12 ian.2021.

271. <https://www.iranicaonline.org/articles/gypsy-i> accesat la data de 19 ianuarie 2021.
272. *Anuarul statistic al României 1935 și 1936*, București, Imprimeria Națională, 1939, p. 38
apud <https://www.scribd.com/document/494027100/Anuarul-Statistic-Al-Romaniei-1935-%C5%9Ei-1936> accesat la data de 22 ianuarie 2021.
273. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000055022> accesat la data de 23 ianuarie 2021.
274. <https://www.bibliotecadeva.ro/repere/v/velica/fanfare.pdf> accesat la data de 3 februarie 2021.
275. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0960982212012602#mmc1> accesat la data de 12 martie 2021.
276. Emre Aracı, „Giuseppe Donizetti Pasha and the Polyphonic Court Music of the Ottoman Empire”, în *The Court Historian. The International Journal of Court Studies*, vol. 7, nr. 2, Cambridge University Press, 2002, pp. 135-143
apud <https://www.tandfonline.com/toc/ycou20/7/2?nav=tocList> accesat la data de 22 martie 2021.
277. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Ursari> accesat la data de 12 iulie 2021.
278. <https://dspace.bcu-iasi.ro/handle/123456789/9419> accesat la data de 21 august 2021.
279. Minea I., „Reforma lui Constantin Mavrocordat”, în : *Cercetări istorice, anul II-III*, nr. 1, 1926-1927, p. 126. <https://dspace.bcu-iasi.ro/handle/123456789/9419> accesat la data de 21 august 2021.
280. <https://dexonline.ro/definitie/pauc%C4%83> accesat la data de 13 septembrie 2021.
281. Peter Downey, „The Danish Trumpet Ensemble at the Court of King Christian III - Some Notes on its Instruments and its Music” în *Dansk Aarbog for Musikforskning XIX (1988-1991)*
apud https://www.researchgate.net/publication/343610087_The_Danish_Trumpet_Ensemble_at_the_Court_of_King_Christian_III_Some_Notes_on_its_Instruments_and_its_Music_Dansk_Aarbog_for_Musikforskning_xix1988-1991 accesat la data de 11 octombrie 2021.

282. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0002929707612610?ref=cra_js_challenge&fr=RR-1 accesat în 12 noiembrie 2021.
283. http://www.tvr.ro/adevaruri-despre-trecut-rolul-brigazilor-artistice-povestea-strainilor-veni-la-studii-in-romania-video_29301.html accesat în data de la 22 noiembrie 2021.
284. <https://archive.org/details/originileprinci00oncigoog> accesat la data de 12 decembrie 2021.
285. <https://smerdaleos.files.wordpress.com/2014/09/warren-treadgold-a-history-of-byzantine-state-and-society.pdf> accesat la data de 12 decembrie 2021.
286. <https://smerdaleos.files.wordpress.com/2014/09/warren-treadgold-a-history-of-byzantine-state-and-society.pdf> accesat la data de 12 decembrie 2021.
287. Ciurea D., „Sigiliile medievale ale orașelor din Moldova”, în *Studii și cercetări științifice*, VII, Iași, 1956, fasc .2, pp.157-162 apud <https://dspace.bcu-iasi.ro/handle/123456789/1237?show=full> accesat la data de 15 decembrie 2021.
288. <https://rm.coe.int/institutionalizare-si-emancipare-fise-de-informare-despre-istoria-romi/16808b1c66> accesat în 20 decembrie 2021.
289. <https://hotnews.ro/fanfara-shavale-reprezinta-romnia-la-tranzit-est-vest-la-pecs-1637801> accesat la data 21 decembrie 2021.
290. <https://research.itu.edu.tr/tr/publications/nevbet-i-m%C3%BCrettebin-farkl%C4%B1-co%C4%9Frafyalardaki-izleri-%C3%BCzerine-bir-inc> accesat în data de 2 ianuarie 2022.
291. <https://www.britannica.com/art/brass-instrument> accesat la data de 2 ianuarie 2022.
292. <https://en.wikipedia.org/wiki/Flugelhorn> accesat la data de 2 ianuarie 2022.
293. <https://en.wikipedia.org/wiki/Pe%C5%9Frey> accesat la data de 3 ianuarie 2022.
294. <https://cncr.gov.ro/20-februarie-dezrobirea-romilor> accesat la data de 5 ianuarie 2022.
295. <https://www.beclockwise.ro/istoria-discului-devinil> accesat la data de 12 ianuarie 2022.

296. <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3d/Recensamant1930-II-XXIV.jpg> accesat la data de 17 ianuarie 2022.
297. https://ro.wikipedia.org/wiki/Cultul_personalit%C4%83%C8%9Bii accesat la data de 20 ianuarie 2022.
298. <https://altculture.ro/dinainte> accesat la data de 22 ianuarie 2022.
299. https://thelanguageners.com/2019/language-family-tree/#google_vignette accesat la data de 22 ianuarie 2022.
300. https://en.wikisource.org/wiki/1911_Encyclop%C3%A6dia_Britannica/Bombardon accesat la dat 1 februarie 2022.
301. <https://rm.coe.int/holocaustul-fise-de-informare-despre-istoria-romilor/16808b1ab5> accesat la data de 2 februarie 2022.
302. <https://rm.coe.int/din-india-in-europa-fise-de-informare-despre-istoria-romilor/16808b18f2> accesat la data de 12 februarie 2022.
303. Pidalion apud <https://www.mirem.ro/pdf/pidalionul.pdf> accesat la data de 20 februarie 2022.
304. <https://www.radiomaria.ro/2018/05/31/joia-verde-trupul-si-sangele-domnului-nostru-isus-cristos> accesata la data de 3 martie 2022.
305. <https://dexonline.ro/definitie/mo%C8%99neni> accesat la data de 03 martie 2022.
306. https://www.noutati-ortodoxe.ro/hramul-manastirii-toflea-jud-gala-i_l32212_p0.html accesat la data de 12 martie 2022.
307. <https://protoieriavaslui.ro/parohii-manastiri/parohia-brosteni> accesat la data de 12 martie 2022.
308. <https://www.radioresita.ro/fapt-divers/181497> accesat la data de 22 martie 2022.
309. <https://dexonline.ro/definitie/c%C4%83ld%C4%83> accesat la data de 10 iulie 2022.

310. <https://dexonline.ro/definitie/cuhar> accesat la data de 10 iulie 2022.
311. <https://dexonline.ro/definitie/sechira%C8%99/427376> accesat la data de 10 iulie 2022.
312. <https://dexonline.ro/definitie/socaci> accesat la data de 10 iulie 2022.
313. <https://dexonline.ro/definitie/teslar> accesat la data de 10 iulie 2022.
314. <https://archive.org/details/berdiemundarten00mikligoog> accesat în data de 23 iulie 2022.
315. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/21852> accesat la data 1 august 2022.
316. <https://adevarul.ro/showbiz/tv/remember-toni-iordache-zeul-tambalului-706253.html> accesat în 30 august 2022.
317. https://askerimuze.msb.gov.tr/ing/mehter_sazlari.html accesat în data de 30 august 2022.
318. <https://dexonline.ro/definitie/%C8%9Bambalist> accesat în data 30 august 2022.
319. <https://www.bursamehter.com/en/index.php?sayfa=mehter&alt=2> accesat în data 1septembrie 2022.
320. https://en.wikipedia.org/wiki/Ottoman_military_band accesat în data 1septembrie 2022.
321. <https://en.wikipedia.org/wiki/Daf> accesat în data 1septembrie 2022.
322. https://ro.wikipedia.org/wiki/Damian_Dr%C4%83ghici accesat la data de 2 septembrie 2022.
323. <https://en.wikipedia.org/wiki/Naqareh> accesat în data de 2 septembrie 2022.
324. https://ro.wikipedia.org/wiki/Gheorghe_Zamfir accesat la data de 2 septembrie 2022.
325. https://ro.wikipedia.org/wiki/Declara%C8%9Bia_de_la_Alba_Iulia accesat la 1 noiembrie 2022.
326. Michael J. Galgano, J. Chris Arndt, Raymond M. Hyser, *Doing history: research and writing in the digital Age*, Boston, MA: Thomson Wadsworth, 2008, pp.1-17 apud

- <https://vdoc.pub/documents/doing-history-research-and-writing-in-the-digital-age-1bf6ldj066o0> accesat la data de 2 noiembrie 2022.
327. <https://vdoc.pub/documents/doing-history-research-and-writing-in-the-digital-age-1bf6ldj066o0> accesat la data de 2 noiembrie 2022.
328. <http://www.jstor.org/stable/1508234> accesat la data de 3 decembrie 2022.
329. <https://biblioteca-digitala.ro/?volum=7220-ion-creanga-revista-de-limba-literatura-si-arta-populara-centrul-judetean-pentru-conservarea-si-promovarea-culturii-traditionale-vaslui--v-2007> accesat la data de 03 decembrie 2022.
330. <https://www.goethe.de/ins/ro/ro/kul/mag/20890063.html> accesat la data de 5 ianuarie 2023.
331. <https://limbaromana.org/revista/etimologia-cuvintelor-%c8%9bigan-%c8%99i-rrom> accesat la data de 5 ianuarie 2023.
332. <https://m.crestinortodox.ro/editoriale/avatonul-de-nu-voie-femeile-sfantul-munte-athos-121113.html> 6 ianuarie 2023.
333. <https://www.jatland.com/home/Djat> accesat la data de 13 ianuarie 2023.
334. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1235543> accesat la data de 22 februarie 2023.
335. <https://journals.plos.org/plosgenetics/article?id=10.1371/journal.pgen.1008417> accesat la 22 februarie 2023.
336. Petre Matei, „România”, în Elena Marushiakova, Vesselin Popov (Ed.), *Roma Voices in History*, Brill Ferdinand Schöningh, 2021, pp.306-318, apud <https://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctv1sr6k09> accesat 2 martie 2023.
337. https://www.costachenegruzzi.eu/opere/scrisoni_la_un_prieten/scrisoarea_VIII_pentru_ce_tigarii_nu_sunt_romani.html accesat la data de 15 martie 2023.
338. <https://partidaromilor.ro/in-joia-verde-sunt-pastile-tiganilor> accesat la data de 15 mai 2023.

339. American Psychological Association, *Dictionary of Psychology*, s.v. “Identity”, apud <https://dictionary.apa.org/identity>. accesat la 2 aprilie 2023.
340. The Oxford Review, “*Cultural Identity – Definition and Explanation*,” Oxford Review Dictionary, 2023, apud <https://oxford-review.com/the-oxford-review-dei-diversity-equity-and-inclusion-dictionary/cultural-identity-definition-and-explanation/> accesat la 2 aprilie 2023.
341. <https://archive.org/details/amazinggracewill0000meta> accesat la data de 3 mai 2023.
342. <https://doi.org/10.1371/journal.pgen.1008417.g002> accesat la data de 12 mai 2023.
343. Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” Constanța, *Albumul Armatei române 10. Maiu 1902*, Editura Librăriei Socec&Co București, apud <https://digitizare.biblioteca.ct.ro/wp-content/uploads/2020/06/Albumul-Armatei-Rom%C3%A2ne-10-Maiu-1902.pdf> accesat la data de 15 mai 2023.
344. B.P.Hajdeu, *Registrul analitico-cronologic al tuturor documentelor cuprinse în tomurile I și II ale „Arhivei istorice a României”*, București, Imprimeria Statului, p.31 apud <https://dspace.bcuculuj.ro/handle/123456789/21236> accesat la data de 15 iunie 2023.
345. <https://dspace.bcuculuj.ro/handle/123456789/21236> accesat la data de 15 iunie 2023.
346. <https://romanorinterferences.ro/lazar-naftanaila-scurte-note-biografice> accesat la data de 21 iunie 2023.
347. *Recensământul general al populației din 1930*. Volumul II Neam, Limbă maternă, Religie. Partea I Neam, Limbă Maternă, pp. 372-373 apud <https://rusynsociety.com/document/romanian-census-1930/> accesat la data de 22 iunie 2023.
348. Halil Inalcik, *The Ottoman Empire. The classical age 1300-1600*, London, The Orion Publishing Group Ltd, 2013, p.280. apud <https://maypoleofwisdom.com/wp-content/uploads/2022/08/the-ottoman-empire-the-classical-age-1300-1600-halil-inalcik-z-lib.org.pdf> accesat la data 1 iulie 2023.

349. https://www.bibliotecadeva.ro/periodice/albina/1964/08/albina_1964_08_868.pdf accesat la data de 1 august 2023.
350. https://web.archive.org/web/20050819043151/http://matiane.com/strabo_colchis.htm accesat la data de 20 septembrie 2023.
351. <https://istorieazi.wordpress.com/2020/09/17/al-vi-lea-regiment-tecuciu-no-24> accesat la data de 2 noiembrie 2023.
352. <https://www.biblegateway.com/passage/?search=Matei%2019&version=NTLR> accesat la data de 11 noiembrie 2023
353. <https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/tarsadalomtudomanyok/tortenelem/az-ujkor-1492-1914/nemzetisegek-a-dualista-magyarorszagon-a-ciganysag/ciganysag-az-ujkorban> accesat la data de 12 noiembrie 2023.
354. <https://www.rri.ro/panoramice/enciclopedia-rri/caminele-culturale-centre-de-educare-si-propaganda-la-sate> accesat la data de 2 decembrie 2023.
355. <https://limbaromana.org/revista/etimologia-cuvintelor-%c8%9bigan-%c8%99i-rrom> accesat la data de 4 decembrie 2023.
356. <https://historicengland.org.uk/research/inclusive-heritage/the-slave-trade-and-abolition/time-line> accesat în data de 08 decembrie 2023.
357. <https://en.m.wikipedia.org/wiki/Lyuli> accesat la data de 15 decembrie 2023.
358. https://en.m.wikipedia.org/wiki/Lom_people accesat a data de 20 decembrie 2023.
359. I.H.Schwiecker, *Die Zigeuner in Ungarn und Siebenbürgen*, Wien und Teschen, 1883, apud <https://sbc.org.pl/Content/319793/Publikacja-KC-7616.pdf> accesat la data de 25 decembrie 2023.
360. <https://sbc.org.pl/Content/319793/Publikacja-KC-7616.pdf> accesat la data de 25 decembrie 2023

361. <https://www.ktb.gov.tr/EN-120262/janissary-mehter-music.html> accesat în dat 3 ianuarie 2024
362. <https://www.churchofengland.org/media/press-releases/church-commissioners-publishes-full-report-historic-links-transatlantic> accesat în data de 05 ianuarie 2024.
363. <https://www.cipdh.gob.ar/memorias-situadas/en/lugar-de-memoria/catedral-anglicana-iglesia-de-cristo-antiguo-mercado-de-esclavos-de-zanzibar> accesat la data de 05 ianuarie 2024.
364. Johan Polek, *Die Zigeuner in der Bukovina*, Czernowitz, Editura K.K.Universitäts-Buchhandlung H.Pardini, 1908, p.8 apud <https://books.googleusercontent.com/books> accesat în 5 ianuarie 2024
365. Botez Cezar, *Monografia satului Fâstâci*, [f.l.], [f.e.]. [f.a.], apud <https://primariacozmesti.ro> accesat la data de 14 ianuarie 2024.
366. Harrison Powley „Mehter: western perceptions and imitations.” în *Journal of the American Musical Instrument Society*, volume 39, 2013, pp.143-181, apud <https://amis.mircat.org> accesat în 20 ianuarie 2024.
367. Antim Irvineanul, *Opere –Capete de poruncă*, București, [f.e.], 1972, apud <https://textbase.scriptorium.ro/ivireanu/invatatura-bisericeasca/pricinile> accesat la data de 19 februarie 2024.
368. <https://www.flymusic.ro/trompete-trompeta-si-bemol-do-bb/693-trompeta-parrot-6416-l.html> accesat la 12 martie 2024.
369. https://www.partysound.ro/instrumente-muzicale/instrumente-muzicale-clasice/instrumente-de-suflat/trompeta-bb-stradivarius-vincent-bach-lt180s72/40820?gad_source=1&gclid=CjwKCAiAtsa9BhAKEiwAUZAszdJVYY_97Fjhk0wUy11hGPpmU1pbzeXse02OCtkn8fqHaxLUCT45fxoCIV0QAvD_BwE accesat la 12 martie 2024
370. <https://cncr.gov.ro/nicolae-gheorghe-2> accesat la data de 15 martie 2024.

371. Comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România, Raport final, București,[f.e.], 2006,p.506-507, apud <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/file> accesat la data de 15 mai 2024.
372. <https://no14plusminus.wordpress.com/2012/07/10/1928-istoria-musicei-la-romani-mihail-gr-poslusnicu> accesat la data de 15 mai 2024.
373. <https://www.radioiasi.ro/emisiuni/evolutia-traditiei-fanfarelor-vasluiene-maestrul-nicolae-balan-87-de-ani-la-buna-dimineata-cu-mihai-florin-pohoata-7-02-2022> accesat la data de 15 mai 2024.
374. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4239819r/f491.item.zoom> accesat la data de 15 mai 2024.
375. http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Primele_m%C4%83rturii_despre_getodaci#Primele_m.C4.83rturii_despre_geto-daci accesat la data de 13 iulie 2024.
376. https://manastirea-saharna.md/fisiere/canoane/Canoane_V-VI_ec.pdf accesat la data de 14 august 2024.
377. <https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/TEZ/20050.pdf> accesat 15 august 2024.
378. Cazacu Oleg, *Fanfara în cultura muzicală națională*, Rezumatul tezei de doctorat, Chișinău, 2022 apud <https://anacec.md/files/CazacuO-rezumat.pdf> accesat la data de 12 septembrie 2024.
379. <https://insse.ro/cms/files/RPL2002INS/vol4/tabele/t1.pdf> accesat la data de 20 septembrie 2024.
380. <https://www.recensamantromania.ro/rezultate-rpl-2021/rezultate-definitive-caracteristici-etno-culturale-demografice/> accesat la data de 20 septembrie 2024.
381. Ioan Parean, „Contribuții la istoria Regimentul 1 român de graniță” în *Revista Academiei Forțelor Terestre*, Trimestrul III, 2000, apud https://www.armyacademy.ro/reviste/3_2000/art28.html accesat la data de 25 septembrie 2024 .

Surse media

- 382.Olteanu, 7 iulie 1909, nr.28, anul 3, p.2.
- 383.Foaia poporului, 17 noiembrie1929 , nr.47.
- 384.Dreptatea, 30 martie 1937, p.1., Anul XI, nr.2815.
- 385.Viața nouă, 1 aprilie 1960, Anul XVI, nr.4767, p.2.
- 386.Agricultura Nouă, 15 august 1961, p.2., nr.4572.
- 387.Flacăra Iașului, 11 august 1963, p.2. nr.5266.
- 388.Vremea Nouă, 21 iulie 1970, p.2.
- 389.Scânteia Tineretului, 3 aprilie 1971, Anul XXVII, Seria II, Nr.6803.
- 390.Vremea Nouă, 9 august 1972, p.2.
- 391.Scânteia Tineretului, 3 aprilie 1971, Anul XXVII, Seria II, Nr.6803.
- 392.Vremea nouă, 7 august 1973, Anul VI, nr.1693, p.2.
- 393.Viața nouă, 1 aprilie 1960, Anul XVI, nr.4767, p.2..Anul XVI, nr.4767.
- 394.Vremea nouă, 7 august 1973, Anul VI, nr.1693.

Surse arhivistice

- 395.Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, Fond nr. 784, dos.nr1./1941.
- 396.Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, Fond nr.784, dos.19/1926.
- 397.Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, Fond 784, d.25/1928.
- 398.Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, Fond 784, d.17/1932.
- 399.Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, Fond 784, d.6/1946.

400.Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, Fond 784, d.110/1949.

401.Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, Fond 784, d.113/1949.

402.Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, Fond 784, d.1/1956.

403.Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, Fond 784, d.1/1957.

404.Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, Fond 784, d.3/1961.

405.Arhivele Naționale S.J.A.N. Iași, Fond nr. 960, Nr.inventar 2540, Fond personal Pavel I. Delion, nr.12.